

SU YÖNETİMİNE ETKİ EDEN AKTÖRLER, OLGULAR VE TÜRKİYE

Doç. Dr. Emrah FİRİDİN

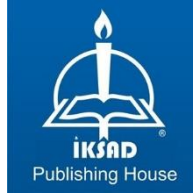

İKSAD
Publishing House

SU YÖNETİMİNE ETKİ EDEN AKTÖRLER, OLGULAR VE TÜRKİYE

Doç. Dr. Emrah FİRİDİN
0000-0002-2957-7407

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14218849>

Copyright © 2024 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-367-936-1

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2024

Ankara / Türkiye

Size = 16x24 cm

ÖNSÖZ

Uluslararası kuruluşların, şirketlerin ve ülkemizin su kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik faaliyet ve örgüt yapısını ortaya koyma amacını taşıyan bu çalışma, yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Bu çalışmaya ve akademik kariyerime büyük katkıları olan hocam Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN'e saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
GİRİŞ	1
1. SU YÖNETİMİNDE ROL OYNAYAN DEVLET DIŞI KURULUŞLAR .	2
1.1. Birleşmiş Milletler ve Su Yönetimi	2
1.1.1. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi	4
1.1.2. Birleşmiş Milletlere Bağlı Kuruluşlar ve Su Yönetimi	6
1.1.3. Stockholm Deklarasyonu	8
1.1.5. Rio Deklarasyonu	12
1.1.6. Johannesburg Zirvesi	14
1.1.7. Gündem 21	15
1.1.8. Dünya Bankası-IMF ve Su Yönetimi	16
2. DÜNYA SU KONSEYİ	18
2.1. Dünya Su Forumları.....	20
2.1.1. Birinci Dünya Su Forumu	22
2.1.2. İkinci Dünya Su Forumu.....	22
2.1.3. Üçüncü Dünya Su Forumu.....	23
2.1.4. Dördüncü Dünya Su Forumu	24
2.1.5. Beşinci Dünya Su Forumu	24
3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE GATS	27
4. OECD	28
5. KÜRESEL SU ŞİRKETLERİ	29
5.1. Küresel Su Şirketlerine Eleştiriler	31
6. AVRUPA BİRLİĞİ SU POLİTİKALARI	31
6.1. Roma Antlaşmasının Esasları	32
6.2. AB Çevre Politikaları Oluşturma Süreci.....	33
6.3. Avrupa Tek Senedi	35
6.4. Avrupa Birliği Su Mevzuatı.....	36
6.5. Avrupa Birliği Su Çevre Direktifi.....	37

7. Dünyadaki Su Yönetimi Uygulamaları ve Türkiye	39
7.1. Fransa’da Su Yönetimi	40
7.1.1 Fransa’da Su Yönetiminin Yapısı	41
7.1.2. Fransa’da Su Yasaları	41
7.2. Almanya’da Su Yönetimi	43
7.2.1. Almanya’da Su Politikaları	43
7.3. ABD’de Su Yönetimi	45
7.4. Türkiye’de Su Yönetimi	46
7.4.1. Türkiye’de Su yönetimine Tarihsel Bakış	47
7.4.2. Türkiye’de Suyun Özelleştirmesi	49
7.4.2.1. HES Örneği	50
7.4.3. İSKİ	52
7.4.4. TÜSİAD ve Su Yönetimi	52
7.4.5. Türkiye’de Su Yönetimi İdari Yapısı	53
7.4.5.1. DSİ	53
7.4.5.2. Su Yönetimi Genel Müdürlüğü	53
7.4.5.3. İller Bankası	57
7.4.5.4. Çevre ve Orman Bakanlığı	58
7.4.6. Türkiye’de Su Kaynakları Yönetiminde Yaşanan Sorunlar	59
7.4.7. Örgütsel Yapıdan ve Yasalardan Kaynaklanan Sorunlar	59
7.4.8. İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Sorunlar	61
7.4.9. Kamu Finansmanının Yetersizliği	61
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	65

GİRİŞ

1970'li yılların başından itibaren uluslararası toplum, genellikle çevre konferanslarında suyu ve suyun geleceğini yine çevrenin korunması gereğinden yola çıkarak ele almıştır. Bizzat suyun bu türden konferanslara konu edilmesi 20-25 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Su kaynaklarının yönetimiyle ilgili olarak, son yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda önemli toplantılar düzenlenmiştir. Bu konferans ve forumlarda, içilebilir temiz suyun dünyadaki durumu ve insanların suya erişebilmeleri gibi konular işlenmiştir. Örneğin, 5. Dünya Su Forumu (DSF) İstanbul'da yapılmıştır. Bu forumlarda su yönetiminin gerekliliği ve suyu kim yönetmeli sorularının cevapları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, özelde her bir ülkenin, genelde tüm dünyanın üzerine düşen görevler sıralanmıştır. Su kaynaklarını kim yönetmeli sorusuna cevap olarak, kamu ve özel sektör arasında bir seçim yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Su yönetimi, tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir konudur. Sanayileşme ile başlayan insanların doğayı kirletme anlamında atmış oldukları olumsuz adımlar, çevreye, dolayısıyla suya büyük zarar vermiştir. Özellikle 20. yy.'da kendini gösteren su sorunu- sıkıntısı ülkelerin harekete geçmesine neden olmuştur. İlk olarak Johannesburg'da gündeme getirilen su yönetimi konusundaki alternatif çözüm önerileri birbiri ardına devam etmiş ve 2009 yılında İstanbul'da düzenlenen 5. DSF ile Türkiye kamuoyunun da oldukça dikkatini çeken konferans, toplantı ve forumlara sahne olmuştur.

Bu çalışmada; su kaynaklarının kullanımı ve hizmet sunumunda gelinen nokta üzerinde durulacak; su yönetimi ve politikası konularında etkili olan kuruluşlar ve bunların su yönetimi için öne sürdükleri

yöntemler incelenecektir. Daha sonra, su yönetimi alanında görev yapan uluslararası kuruluşlar ve faaliyetleri incelenecek; suyun ticarileşmesi süreci ve günümüz su politikalarına etki eden forum ve konferanslar ele alınacak; dünyadaki bazı ülkelerin su yönetimleri incelenecektir. Son olarak, Türkiye'nin su yönetimi konusu ele alınacaktır. Ülkemizdeki su yönetimi politikaları ve bu politikaların oluşmasında görev alan kuruluşlar incelenecektir. Su özelleştirmesi uygulamasına gidilen bazı şehirlerimize ve su yönetimindeki aksaklıklara değinilecektir.

1. SU YÖNETİMİNDE ROL OYNAYAN DEVLET DIŞI KURULUŞLAR

Su yönetimi politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde devlet dışı örgütlenmelerin önemli rolleri mevcuttur. Özellikle küreselleşme süreci ile hızlanan ve güçlenen bu örgütler, dünya siyasetindeki etkin rollerini çevre politikaları doğrultusunda kabul ettirmişlerdir. Bunda çevre sorunlarının birlikte hareket edilerek çözülebileceği düşüncesinin oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir.

1.1. Birleşmiş Milletler ve Su Yönetimi

BM, dünyadaki tatlı su kaynaklarının etraflıca bir değerlendirilmesini yaparak işe başlamakta ve dünyadaki su sorununa dikkat çekmektedir. Suyu kamusal bir mal olarak değil, ekonomik bir mal olarak nitelendirmektedir (Küçük, 2006: www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). BM, su kaynaklarının yönetilmesi ve su hizmetlerinin görülmesi noktasında kamu desteklerini gereksiz görmektedir. Ona göre, su hizmetlerinin görülmesindeki temel ilke ise fiyat mekanizmasıdır (TMMOB Su

Raporu, 2009: 17).

BM, elinde siyasi yaptırım gücü olan bir kuruluştur. Aynı şekilde su yönetimi konusunda alacağı kararlar da ülkeleri bağlayacaktır. BM'nin su yönetimi konusuyla bu kadar ilgili olmasının nedeni, özellikle son 30 yılda tüm dünyayı etkisi altına almış olan küreselleşme olgusudur. BM ekonominin her alanında küreselleşmeyi savunur. Bu anlamda doğada kıt olduğu belirtilen suyu da küresel pazara konu olacak ekonomik bir mal olarak görülür (Ayar, 2007: 19). Suyun kamu desteklemelerinden arındırılarak, piyasa koşullarında değer bulması gereğini savunur (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan, su ve diğer doğal kaynakların kalkınma iktisadı politikaları dâhilinde değerlendirildiği dönemin bittiğini kabul eder (Güler, 1999: 9). Artık su gerekli miktarda ve özel sektör tarafından yönetilecektir. Kısaca, BM'nin su politikaları, suyun ekonomik bir mal olarak değerlendirildiği bir anlayış etrafında şekillenmektedir.

Son yıllarda su yönetiminde atıf yapılan su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, BM'nin su yönetimi stratejilerinde kendine önemli bir yer bulmuştur. Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı konusuna, özellikle 1970'lerden sonra BM'nin su yönetimi konusunda yayımladığı bildirimlerde ve almış olduğu kararlarda rastlanılır hale gelmiştir. BM, su konusunda sıkıntısı olan ülkeler için kaynakların sürdürülebilir kullanımı anlamında birtakım önerilerde bulunmaktadır. Buna göre, su kaynaklarından gelecek kuşaklar da yararlasın diye, su sıkıntısı çeken ülkeler, su kaynaklarına ihtiyaç duyulacak tarım ürünleri üretmeyecek ya da çok az miktarda tarım ürünü üretecektir. Bahsi geçen ülkeler için gereksinimler, küresel ticaret sayesinde giderilecektir. BM,

su kaynakları yetersiz olan ülkelerin, tarım yapmamasını ve bu nedenle ortaya çıkacak olan ihtiyaçların küresel ticaret sistemi vasıtasıyla diğer ülkelerden temin edilmesini tavsiye etmektedir (Ayar, 2007: 19). Suyu yetersiz olan ülkeler bu tavsiye doğrultusunda, su arzını gerektirecek her türlü faaliyetten uzak duracaktır. Böylece, kişiler günlük yaşamlarını idame ettirebilmeleri için suya sorunsuzca ulaşabileceklerdir.

Tabii ki, BM'nin dünyada su kaynakları yönetimi konusunda almış olduğu tedbirler, su kaynakları konusunda sıkıntı çeken ülkeler için tarımı kısıtlama ya da azaltma yönündeki isteklerle sınırlı değildir. BM, su kaynaklarının sürdürülebilir olarak kullanımını konusunda devletlerin suya bakışı ve su yönetimi hususunda bir algı ve sistem değişimine gitmesini de gerekli görmektedir. Suyun ekonomik bir değeri bulunan ve kıt olan bir kaynak olduğu düşüncesinde yola çıkarak ülkeler öncelikle, su hizmetlerini sağlamak için ayırdıkları finansman ve sübvansiyonlardan vazgeçmelidirler. Su hizmetlerini günün gerekleri konusunda, etkin biçimde yönetebilecek, israfı önleyebilecek sistem, arz odaklı kamu hizmeti anlayışı değil, talep odaklı özel sektör anlayışıdır. BM, bu anlayış doğrultusunda su hizmetlerinin, belki de küresel sistemin bir gereği olarak gördüğü özel sektör tarafından icra edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve su yönetimi konularının işlendiği Binyıl Bildirgesi BM'nin bu konuya vermiş olduğu önemi yansıtmaktadır (Ayar, 2007: 20).

1.1.1. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi

Eylül 2000'de, BM'nin New York'taki Genel Merkezi'nde bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları, adil ve yaşanılabilir bir dünya için yapılabilecekleri sıralayan BM Binyıl Bildirgesi'ni

yayımlamışlardır. Bu bildiğe göre; enerji çevre ve su yönetimi hususları birlikte ele alınması gereken sürdürülebilirlik hedefleri arasında sayılmaktadır ((Rijksoverheid, 2017, 35).

Özel sektörün sürdürülebilir kalkınma için önemi ve küreselleşmenin insanların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında üstlenmiş olduğu rol, şöyle sıralanmıştır (BM Binyıl Bildirgesi, 2000, httpwww.belgenet.comarsivbinyilzirve_02.html):

Altıncı Madde: Kimi temel değerleri korumak ve geliştirmek, 21. yy. uluslararası ilişkileri için önemli görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri dahilinde oluşturulan amaçlar listesinin 6. Maddesinde; “Suyun ve sıhhi koşulların erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetiminin güvence altına alınmasını” hedeflemektedir ibaresine yer verilmiştir (mfa.gov.tr, 2024).

Dayanışma alt başlığı altında; küresel sorunlar, maliyet ve külfetin temel eşitlik ve sosyal adalet ilkelerine uygun olarak adil bir şekilde paylaşıldığı yollardan çözümlenmelidir. Bu onların çözüme kavuşturulmasında ihtiyaç duyan ülkelere, ihtiyaç duydukları alanlarda, diğer devletler tarafından yardım edilmelidir.

Doğaya saygı alt başlığında; sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda tüm canlı türlerinin ve doğal kaynakların yönetimine özen gösterilmelidir. Ancak bu yolla doğanın bizlere sunmuş olduğu zenginlikler korunabilir ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bugünkü üretim ve tüketim kalıpları kendi esenliğimiz ve çocuklarımızın esenliği için değiştirilmelidir. Ortak sorumluluk alt başlığında, dünya ölçeğinde ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağlamak adına, BM merkezi bir rol üstlenecektir.

Yirminci madde: Kalkınma ve yoksullukla mücadele

doğrultusunda özel sektör ve STK'yla güçlü ortaklıklar geliştirilmeli ve onlara her türlü destek sağlanmalıdır.

BM Binyıl Bildirgesi, su yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma konularında, uluslararası düzeyde iş birliğini ve ulusal düzeyde ise özel sektör girişimlerini desteklemektedir.

BM su hizmetlerinin görülmesi ve yönetilmesinde özel sektörün rolünü dışlamamaktadır. Fakat BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, devletin su yönetimi konusunda yükümlülüklerinin olduğunu belirtmiş; bunları, saygı, koruma ve yerine getirme olarak sıralamıştır. Koruma yükümlülüğü gereğince devlet, halkın yoksul kesiminin suya erişebilmesine imkân sağlayacaktır (Kartal, 2006: 479).

1.1.2. Birleşmiş Milletlere Bağlı Kuruluşlar ve Su Yönetimi

BM su yönetimi konusunda en fazla çalışma yapan kuruluştur. Bu kurum içinde farklı alanlarda hizmet vermek için örgütlenmiş kuruluşlar mevcuttur. Bunların arasında su yönetimi alanında çalışmaları da bulunan örgütler mevcuttur. Bu örgütlerin arasında başı çeken ve dilimize BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olarak çevrilen UNESCO bulunmaktadır (Ayar, 2007: 20).

BM'nin su yönetimi konusunda en etkili programı "Dünya Su Değerlendirme Programı" olarak bilinmektedir. BM bünyesindeki bu programın sekretaryasını UNESCO yürütmektedir. Bu programın en önemli çıktısı, iki yılda bir yayımlanan "Dünya Su Kalkınma Raporu (World Water Development Report) [WWAP]) dünya su siyasetinde önemli bir yere sahiptir. WWAP dünya su yönetiminde ülkeler ve forumlar tarafından referans alınmış durumdadır (Ayar, 2007: 20). UN World Water Development Report 2020 adlı raporda "Bilimsel kanıtlar

açıkır: iklim değişmektedir ve değişmeye devam edecek, toplumlari esas olarak su yoluyla etkileyecektir. İklım değişikliği, temel insan ihtiyaçları için suyun mevcudiyetini, kalitesini ve miktarını etkileyecek ve potansiyel olarak milyarlarca insanın su ve sanitasyon haklarından etkin bir şekilde yararlanmasını tehdit edecektir. Su döngüsünün değişmesi aynı zamanda enerji üretimi, gıda güvenliği, insan sağlığı, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için risk oluşturacak ve böylece Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasını ciddi şekilde tehlikeye atacaktır’’ ifadelerine yer verilmiştir (Unwater. org, 2020). UN World Water Development Report 2024 raporunda; Güvenli içme suyu ve sanitasyon insan hakkı olduğu, bu hizmetlere erişim olmadan onurlu, istikrarlı ve sağlıklı bir yaşam neredeyse imkânsız olacağı, suyun sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetildiğinde barış ve refah kaynağı olduğu, ayrıca milyarlarca insan için başlıca sosyo-ekonomik itici güç olan tarımın gerçek anlamda can damarıdır tespitlerinde bulunulmuştur (Unwater.org, 2024).

GWP, BM’nin su kaynakları yönetimi alanında görev yapan kuruluşlarından bir diğeridir. GWP’nin merkezi İsveç’in Stockholm şehridir. GWP, Ağustos 1996’da, aralarında BM’nin, hükümetlerin, çok ortaklı bankaların, meslek kuruluşlarının, özel setörün, STK’nın bulunduğu bir kuruluştur. GWP, WWAP’nin belirlemiş olduğu politikaları yürütür ve bunların ülkeler bazında da uygulanmasını sağlar. GWP’nin amacı, ulusal ve uluslararası sistemde içme suyu ve arıtma gibi sektörlere ilişkin çalışmalarıküresel bir anlayışla sürdürmektir. GWP, aynı zamanda, su hizmetlerine ihtiyacı olan bazı alt birimler (tarım, sanayi ve çevre gibi) için, öncelik sırasını belirleyerek koordinasyonu sağlamak ve bilgi paylaşımında bulunmak için sarf eder

(Ayar, 2007: 21). Tarım, sağlık, madencilik ve taşımacılık gibi su ile tamamlanan sektörlerin su ihtiyaçlarını gidererek ve sektörlerin kendi aralarındaki ilişkileri üzerinden küresel anlamdaki su politikalarının ülkeler bazında kurumsallaşması için uğraşır. BM'den hükümetlere ve uluslararası kuruluşlar ve STK'na kadar birçok kesimden katılımcıların oluşturduğu bir grup olması, GWP tarafından alınan kararların ülkeler bazında rahatlıkla uygulanabilir olmasında önemli rol oynamaktadır (Minibaş, 2007: 32). GWP, ayrıca, DSK'nın belirlemiş olduğu politikaların yürütülmesi ve bunların ülkeler düzeyinde benimsenmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Yılmaz, 2003, www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm). Bu bakımdan, GWP sahip olduğu yapı gereği zaten ulusal temelde politika geliştirenlerin oluşturmuş oldukları bir meclis görünümü vermektedir.

1.1.3. Stockholm Deklarasyonu

BM, 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında İsveç'in Stockholm kentinde çevre ile ilgili bir konferans düzenlemiştir. Stockholm Deklarasyonu, çevre hakkı konusunda uluslararası düzeydeki ilk ve en önemli belgedir. Stockholm Deklarasyonu'nda geçen en önemli madde; "sağlıklı ve insan onuruna yaraşır bir çevrede yaşama" olarak dikkati çekmektedir (Çakıter, 2004, web.deu.edu.tr/gundem21/sunu.ppt). Stockholm Deklarasyonu adı altında yayımlanan bildiri de su konusuna 26 ilkedan sadece birinde yer verilmiş ve su, toprak, hava ve ekosistemlerin gelecek nesillerin planlama ve yönetim yoluyla korunması gereğine vurgu yapılmıştır (TMMOB Su Raporu, 2009: 21). Stockholm Deklarasyonu'nda ekosistemin korunmasının ve doğal kaynakların gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasının zorunlu

olduğu vurgulanmıştır. Bu Deklarasyonda üzerinde durulan bir diğer nokta ise, çevrenin taşıma kapasitesine uygun hareket etme gereği olmuştur. Kaynakları kullanırken şimdiki ve gelecekteki kuşaklar arasında hakkaniyete uygun kullanım koşullarının yaratılması için ekonomik ve toplumsal çevreler arasında sıkı bir bağ kurulması zorunluluğuna işaret edilmiştir (Emrealp: 2005: 7-13).

Stockholm Bildirisi uluslararası çevre hukukunun hızlı bir biçimde gelişmesini sağladığı gibi, UNEP'in de kurulmasına zemin hazırlamıştır (Hierlmeier, 2013: 773). Stockholm konferansı çevresel meselelerin sınır aşan-uluslararası meseleler olduğuna ve çevresel iş birliklerinin zorunlu olduğuna dikkat çekerek, devletlerin bu yönde adımlar atmasına öncelikli katkı sağlamıştır (Chasek, 2022: 2). Stockholm konferansını takiben birçok hukuki belge devletler arası münasebetlere konu olmuştur. Bu düzenleme ve kararlardan bazıları üç farklı kategori çerçevesinde ele alınacaktır (Olgun ve Işık: 2017: 40):

İlk kategoride 'sağlıklı bir çevre hakkını açıkça tanıyan düzenlemelere yer verilecektir. Bu düzenlemelerin bazıları sağlıklı bir çevreyi bağımsız ve temel bir insan hakkı olarak ele almakta, diğer bazıları ise onu, yaşam hakkı ve sağlık hakkı gibi uluslararası düzeyde teminat altına alınmış bazı temel insan haklarından istifade etmenin bir ön şartı olarak görmektedir.

İkinci kategoride, çevre hakkını usul haklar çerçevesinde ele alan bazı düzenlemeler ele alınacaktır. Bunlar, bütün insan hakları belgelerinde yer alan 'bilgi edinme', 'katılma' ve 'başvuru' gibi usule ilişkin hakları, sağlıklı bir çevre hakkının gerçekleştirilmesinde birer araç olarak düzenlemektedir.

Üçüncü kategoride ise çevre sorunlarının bazı temel insan

haklarını ihlâl etmesi durumunda, uluslararası mahkemelerin ihlâl edilen haklardan hareketle, ‘yaratıcı yorum’ yoluyla çevre hakkını gerçekleştirmelerine ilişkin örneklere yer verilecektir

1.1.4. Dublin Beyanı

26-31 Ocak 1992 tarihlerinde İrlanda’nın Dublin kentinde Uluslararası Su ve Çevre Konferansı (The International Conference on Water and Environment [ICWE]) düzenlenmiştir. ICWE’de, su yönetimiyle ilgili çeşitli bağlantıların güçlendirilmesi gündeme gelmiştir. Konferans, suyun ekonomik bir değer olduğunu ve ekonomik bir mal olarak ele alınması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). Suyun ekonomik değerinin geçmişteki gibi anlaşılması bir hata olacaktır. ICWE’ye göre su umursuzca kullanılmış ve çevreye zarar verilmiştir. Eğer su ancak ekonomik değeri olan bir mal olarak kullanılırsa etkin ve adil kullanımından söz edilebilir. Bu, su kaynaklarının muhafazası için de önem arz etmektedir. Tabi ki bu durumda suyun fiyatlandırılması, piyasada kendiliğinden oluşacak karşılanabilir fiyat (affordable price) (yani liberal ekonomik ortamda oluşacak fiyat) şeklinde olacaktır (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>). Daha önceki dönemlerdeki gibi suyun yönetilmesinin su kaynaklarında daha büyük zararlara yol açacağını öne süren katılımcılar, su kaynaklarının değerlendirilmesi, gelişimi ve yönetimi için hükümetlerin yüksek kademelerinden küçük gruplara kadar her kesimin katılımını sağlayacak yeni fikirler üretmişlerdir (Güler, 1999, 11).

Dublin’de düzenlenen ICWE sonrası yayımlanan beyandaki önemli amaçlar ve ilkeler şöyledir (Ayar, 2007: 22-23):

Amaçlar:

a) Su yönetimi konusunda, su ile ilgili düzenlenen çeşitli programlar arasında eşgüdüm sağlamak, sektörler arasında bağ kurmak.

b) Bugün ve gelecekte suya olan talebi değerlendirmek ve tatlı su kaynakları üzerinde araştırma yapmak.

c) UNCED (United Nations Conference on Environment and Development) zirvesine sunulmak üzere 1990'lar ve sonrası için sürdürülebilir stratejiler ve eylem programları üretmek.

d) Su kaynakları yönetiminin iyileştirilmesi için, çevresel etkilerin ve çevre fırsatlarının değerlendirmesini yapmak.

İlkeler:

a) Tatlı su kaynakları, çevre ve yaşam için son derece önemlidir. Değerli ve kıymetlidir.

b) Su yönetimi; kullanıcıların, plâncıların ve politikacıların bulunduğu katılımcı bir sürece dayanmalıdır.

c) Suyun korunması ve kullanılmasında kadınlar önemli rol oynamalıdır.

d) Su, ekonomik bir değere sahiptir ve bu özelliği dikkate alınarak ticari bir mal olarak algılanmalıdır.

1992 Dublin Konferansı, tatlı su kaynaklarının yönetimi için dört yol gösterici ilke belirlemiştir: Dublin ilkeleri şunları belirtmektedir:

(1) Su, yaşamı, kalkınmayı ve çevreyi sürdürmek için gerekli olan sınırlı ve hassas bir kaynaktır;

(2) Su geliştirme ve yönetimi, her düzeyde kullanıcıları, planlamacıları ve politika yapımcıları içeren katılımcı bir yaklaşıma dayanmalıdır;

(3) Kadınlar suyun sağlanması, yönetimi ve korunmasında merkezi

bir rol oynar;

(4) Su, tüm rakip kullanımlarında ekonomik bir değere sahiptir ve ekonomik bir mal olarak kabul edilmelidir (Birleşmiş Milletler Yayınları, 2013).

Dublin’de düzenlenen Su ve Çevre Konferansı’nda suyun ticari bir mal olduğu, kaynaktan dağıtımına kadar tüm süreç ve hizmetlerin piyasa mantığı çerçevesinde sürdürülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Su, siyasetin dışına çıkarılmak istenmiş, kamunun etkin olmayan ve israfa yol açan yönetim biçimine bu sayede son verileceği görüşü hâkim olmuştur (TMMOB, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar>). Bir yönetim tarzı olarak yerinden yönetim benimsenmiştir. Fakat kurumsal boşluklardan çıkacak sıkıntıların giderilmesi için merkezi hükümet, üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Bu doğrultudaki en önemli görevin ise, sosyo-ekonomik ve çevresel kararları, su kaynakları politikası ve programları ile bütünleştirmek olduğu ifade edilmiştir. (Güler, 1999: 13). Bu konferans 1977’de Mar Del Plata (Arjantin)’daki BM Su Konferansı’ndan sonra, su yönetimi konusunda yapılmış en önemli konferans olmuştur (TMMOB Su Raporu, 2009: 21).

1.1.5. Rio Deklarasyonu

1972’de kabul edilmiş olan BM Stockholm Çevre Konferansı Deklarasyonu’nu yaşama geçirmeyi amaçlayarak; yeni ve küresel bir ortaklığın kurulabilmesi için devletlerin, yönetimlerin, sektörlerin ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği ile küresel çevre ve kalkınma sistemini koruma hedefi ile düzenlenmiştir (Seydioğulları, 2013: 22). Rio konferansının en önemli özelliği, 108’i devlet ve hükümet başkanı

düzeyinde temsil edilen 178 ülkenin katılımıyla geniş düzeyde katılım içermesidir (Köşker ve Gürer: 2020: 91). Rio'da işlenen başlıklara bakıldığında karşımıza beş madde çıkar: Bunlar, iklim değişikliği sözleşmesi, biyolojik çeşitlilik sözleşmesi, Rio deklarasyonu ve Gündem 21'dir ve bu amaca ulaşmak adına; Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu uzun vadede kalkınma amacına hizmet için çevrenin korunmasına, ülkelerin bunun için müzakere ederek ortak eylem planı içerisinde hareket etmelerini, eşitlik ilkesine dayalı olarak paydaş ülkelerin sorumluluğu paylaşmalarını ön görmektedir (Tunç ve Çınar: 2019: 48-49).

Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 3-4 Haziran 1992 tarihinde toplanan konferans hem Stockholm'de alınan kararların pekiştirilmesi hem de birleşik su yönetimi üzerinde durmasıyla önem taşımaktadır. Rio Zirvesi olarak da bilinen BM Çevre ve Kalkınma konferansın'da toplumsal, çevresel ve ekonomik öğelerin birbiri ile ilişkileri işlenmiştir. Ayrıca bu zirve, daha sonra yapılacak çevre konferanslarının gündemini etkilemiştir (Ayar,2007: 23). Önemli olan bir diğer nokta, bu zirveyle birlikte birleşik su kaynakları yönetimi ile suyun hem sosyal hem de ekonomik bir mal olarak algılanması yönünde bir değişimin olduğu görülmektedir (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). BM Rio Zirvesi halen en çok katılımın sağlandığı toplantılardan biri olma özelliği taşımaktadır. Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma kavramına verdiği önemin yanında, katılımcı karar alma zihniyetinin önce BM daha sonra hükümetlerce uygulanması konusunda öncü bir rol oynamıştır (Emrealp, 2005: 15).

1.1.6. Johannesburg Zirvesi

BM tarafından düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg Şehrinde yapılmıştır. Johannesburg Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmanın daha iyi anlaşılabilmesi için daha geniş bir açıdan bakılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk, çevre ve doğal kaynakların kullanımı arasında hayati bir bağın olduğuna dikkat çekmektedir. Johannesburg Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınma konusunda yeni taahhütlerin oluşturulması ve yeni yöntemlere işlerlik kazandırılması hedeflenmiştir. Diğer taraftan çevre dostu enerji kaynaklarının kullanımını özendirilmekte ve doğal kaynakların kullanımı konusunda, sürdürülebilir tüketim kalıpları ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2003: 18).

Johannesburg'da alınan kararlar şöyle özetlenebilir (Gürsoy, 2013'ten aktaran; Anabilgi.anadolu.edu.tr, 2024):

- a) Her ülke ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisini oluşturacak ve 2005 yılında uygulamaya başlayacaktır.
- b) Sürdürülebilir kalkınma konusunda uluslararası anlaşma hükümlerine uyulmalıdır.
- c) Yoksulluk için Dünya Dayanışma Fonu kurulmalı ve açlık sınırında yaşayanların sayısı yarı yarıya azaltılmalıdır.
- d) Fosil yakıtlara bağımlılık azaltılmalı ve enerjide kaynak çeşitliliğine ve ülkeler arasında adaletli, dengeli dağılıma gidilmelidir.
- e) Sürdürülebilir kalkınma konusunda genel anlamda sorumluluk ve duyarlılık artırılmalıdır.

1.1.7. Gündem 21

Türkiye Yerel Gündem 21 programı, BM Kalkınma programı (UNDP) tarafından 2001 yılında dünyadaki en önemli programlardan biri olarak ilan edilmiştir; 2002 yılındaki BM Johannesburg Zirvesi'nde yılın en iyi uygulama programlarından biri olarak gösterilmiştir. Yerel Gündem 21 programı bağlamında sürdürülebilir kalkınma, sadece yerel düzeyde bir örgütlenmeye gidilmemesi, ulusal anlamda kamunun da planlı ve programlı olarak süreçte yer alması gerektiğini belirtir (Emrealp, 2005: 7).

Yerel Gündem 21'in önemli bir yanı, temel gereksinimlerin karşılanması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi noktasında, ekosistemin iyi korunması ve daha iyi yönetilmesi için küresel ortaklık kavramını gündeme getirmesidir. Yerel Gündem 21 sürdürülebilir kalkınma açısından küresel ortaklığın başlangıcı olarak nitelendirilmektedir (Emrealp, 2005: 16). İster ekonomik ister sosyal çevrede olsun sürdürülebilir kalkınmanın çok aktörlü bir süreç olduğu, bu nedenle daha belirgin bir hale gelmiştir.

İçeriğine bakıldığında; Gündem 21'in amacının, kalkınma ve çevre arasında denge kurmak olduğu sonucuna ulaşabilir. Ayrıca Gündem 21'le ekosistemin devamlılığı, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve kolaylaştırılması gibi amaçların da güdüldüğü görülmektedir. Tüm bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için etkin yönetim gerçekleştirilmelidir (Diler, 2008: 8). Gündem 21'deki 18. Bölüm su yönetimi konusunda son derece önemlidir. Bu bölümde, su kaynaklarının temini, kalitenin korunması ve geliştirilmesi gibi noktalara dikkat çekilmektedir. Ayrıca 18. Bölümde, su sektörü için 7 program önerilmiştir. Bunlar; "Bütünleşik su kaynakları yönetimi ve gelişimi, su

kaynaklarının değerlendirilmesi, su kalitesi, su ekosistemlerinin korunması, su vesürdürülebilir kentsel gelişim, kırsal gelişme için su ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkileridir'' (Güler, 1999: 15). Sonuç olarak, Gündem 21'e göre, çevrenin ve su kaynaklarının korunması ve yönetimi konusunda, toplumdaki farklı kesimlerin ve aktörlerin bu süreç içinde yer alması, doğadaki olaylar ve yaşanan süreçler göz önüne alınarak planların ve politikaların oluşturulması gerekmektedir.

1.1.8. Dünya Bankası-IMF ve Su Yönetimi

DB ve IMF ikiz kuruluşlar olarak nitelendirilmektedirler. DB ve IMF borç verme politikaları çevresinde özelleştirme uygulamalarını teşvik etmektedir. Bu uygulamalar ve teşvikler su kaynaklarını ve hizmetlerini de kapsamaktadır (Uluğbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50). Ona göre, su hizmetlerinin sunulmasında fiyat (talep) odaklılık daha fazla önemsenmelidir. Çıkar grupları, özel sektör, STK ve halk su yönetimine daha fazla katılmalıdır. Su kaynaklarını yönetmek için daha kapsamlı politikalar belirlenmelidir. Kısaca su artık ticari bir meta olarak değerlendirilmelidir. (Ayar, 2005: 25).

Genel olarak DB, su kaynaklarının yanlış planlanmasından ve çevreye verilen zararlar hükümetleri sorumlu tutmaktadır. DB'nin su politikalarında arzuladığı sistem gelecekte karşılaşılması muhtemel sorunların etkin ve eşitlikçi çözümü için, su sektöründe piyasanın etkin rol almasıdır. DB, su hizmetlerinin, iyi ve kapsamlı planlama yöntemi izlenerek ve fiyatlandırma mekanizmasına başvurularak daha iyi sunulacağını savunmaktadır. (TMMOB Su Raporu, 2009: 17).

DB, su yönetiminde yaşanan başarısızlıkları şu şekilde sıralamaktadır (Güler, 1999: 20-22):

a) Suyun değerinin altında fiyatlandırılması (underpricing): Su kullanıcıları, suyu kısıtlı ve ekonomik bir mal olarak algılamamaktadırlar. Piyasa sistemi ise bu sıkıntının çözülmesi için yeterince kullanılmamaktadır. Fakat su sunumunun bir maliyeti olduğu kesindir. Kaynaktan evlerimize kadar geçen bir dizi işlem ve süreçte, su hizmetlerinin sağlanması için büyük maliyetlere katlanılmaktadır.

b) Suyun kamu malı olarak sınıflandırılması: Kamu malının özellikleri, herkesin kullanımına açık olma ve hiç kimsenin erişimine mani olamamadır. Maliyet, bu anlayışta kullanıcıdan karşılanamayacağı için, özel girişimcinin yatırım yapması beklenemez.

c) Çevresel dışsallıkların ölçülebilirlik sorunu: Suyun çeşitli alanlarda kullanılıyor olması çeşitli maliyetlere neden olmaktadır. Sulamada kullanılan sular diğer çiftçilere, evsel kullanım ve balıkçılara zarar vermektedir. Enerji üretiminde kullanılan suyun çekilmesi ise bu sektörü olumsuz etkileyecektir.

DB sıralamış olduğu su yönetimindeki sorunların ardından çözüm önerilerini de şu şekilde sıralamaktadır (Güler, 1999: 23):

a) Merkezi ve yerel yapıların birlikteliği gerekmektedir: Merkezi yönetim, su sektörünün sorunları için veri toplama ve analiz yapmada; yerinden yönetim ise yasal, kurumsal ve siyasal koşulların oluşturulmasında daha başarılı olacaktır. Verimliliği sağlayacak olan düzen, su kaynaklarında düzenleme ve kontrolün yukarıdan aşağıya (top down), karar verme sürecinin ise aşağıdan yukarıya (bottom up) doğru düzenlendiği bir sistem olacaktır. Su haklarının satılmasına izin veren bir anlayışı benimsenmelidir.

b) Sunumun sınırlandırılması gerekir: Su sunumunun artırılmasına dayanan projeler, su kaynaklarına olumsuz yönde baskı yapacaktır. Bu artan talebe cevap vermek için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyulacaktır. Bu sıkıntıları çözmek için talep yönetimine geçilmelidir.

c) Talep yönetimi benimsenmelidir: Talep yönetiminden anlaşılması gereken, suyunkamu hizmeti olarak görülmesi değil, artık ticari bir mal olarak değerlendirilmesidir. Talep yönetiminde su fiyatları, sunum maliyetinin hesaplanması ile birlikte oluşturulur. Talep yönetimin amacı ise, optimum kullanıma en yakın dağıtımın sağlanmasıdır.

IMF ve DB uygulamaları suyun kıt bir kaynak olduğu kamu yönetimi tarafından iyi yönetilmediği ve neoliberal söylemler ışığında suyun özelleşmesi gerektiğini savunduğu ve az gelişmiş ve yoksul ülkelere bu konuda baskı yaptığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.(Bulut, 2008: 64).

2. DÜNYA SU KONSEYİ

DSK'nin arkasında son derece güçlü mali kurumlar yer almaktadır (Akdoğan,2009: 40). 22 Mart 1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde oluşturulan DSK çoklu bir yapı içerisindeki uluslararası bir platform olarak tanımlanmaktadır. Çoklu yapı olarak kastedilen ise, mevcut olan diğer su yönetimi ile ilgili örgütlerle benzer amaçlar ve hedefler doğrultusunda hareket etmesidir. Bu tarz çoklu bir yapıya sahip olunmasının amacı, konuyla ilgili politikaların küresel niteliğe sahip olması ve bu özelliğinden dolayı da kabul edilebilirliğinin artırılmasıdır. DSK, yerel ve küresel anlamda önem taşıyan kritik nitelikteki su konularını belirleme, bu konularla ilgili bilinci artırma, ortak ve stratejik bir vizyon oluşturma, konuyla ilgili herkese ulaşabilmeyi ve

katılımlarını ve katkılarını sağlamayı hedef almıştır (Hindistan, 2010: 28). Vizyonu bütün olarak incelendiğinde, DSK'nın su yönetiminde, yönetim işini paydaşlara vermeyi, kamunun ise sadece araştırma ve düzenleme yapmasına sıcak baktığı sonucuna ulaşabilir. Su yatırımlarında kamu finansmanının ortadan kaldırılması, bunun yerine özel sektör finansmanının su yönetiminde etkin kılınması amaçlanmaktadır. Asıl amacın ise, suyun maliyeti karşılayabilecek şekilde fiyatlandırılmasıdır. Oluşturulan Dünya Su Vizyonu, su yönetiminde küresel yönetişimi hedef edinmiştir (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

DSK, su yönetimi konusunda söz sahibi olan ve yönetim sürecinde yer alan birimleri kendine has bir şekilde kategorize etmiştir. DSK tarafından kolej yapısı olarak tanımlanan beş kategoriye ayrılmış bir üye yapısı vardır. Birinci Kolej hükümetler arası kuruluşlar, İkinci Kolej hükümet ve hükümet kuruluşları, Üçüncü Kolej işletmeler, Dördüncü Kolej STK ve su kullanıcı birlikleri, Beşinci Kolej, meslek birlikleri ve akademik kuruluşlardır (Salihoğlu, 2006: 34). Tüm bu katılımcılarla ulaşılmak istenen bir amaç mevcuttur. Aslında DSK'nın kuruluş amacı, dünyada su politikaları oluşturulması sürecinde beyin takımı oluşturmaktır (TMMOB Su Raporu, 2009: 19).

Ayrıca bu Konseyin Türkiye'den aralarında Devlet Su İşleri Genel Müdürü (DSİ), İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi kamu kuruluşlarının yanında, vakıflar ve su alanında faaliyet gösteren su şirketlerinin de bulunduğu 40'a yakın üyesi mevcuttur (TMMOB, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar>).

DSK, iklim değişiklikleri ve diğer birçok etkenin su kaynakları

üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi adına, su sıkıntısı ve kıtlığı konusunda genel politikalar ve stratejiler belirleme yönünde çalışmalara başlamıştır (Karakaya, 2000: 15). DSK su kıtlığının dünyanın temel sorunu olduğu varsayımından yola çıkarak, su kaynaklarının serbest kullanımını ve ticarileştirilmesini savunmaktadır. Konsey su sorununu çözmek için şunları önermektedir (Minibaş, 2007: 32):

a) Özellikle Güney coğrafyalarda yaşanan yüksek nüfus artışının, su kaynakları üzerinde büyük bir baskı yaratması engellenecektir.

b) Suyun, politik ve geleneksel olarak maliyetinin altında fiyatlandırılarak israfedilmesi önlenecektir.

c) Devletler ve yerel yönetimler, yapıları gereği hantallık ve popülizm gibi nedenlerden dolayı su yönetiminde başarılı değillerdir. Faklı bir yapı getirilmelidir.

d) Güvenli su hizmetleri için, özel sektörün bu alana girmesi gerekmektedir.

2.1. Dünya Su Forumları

Su kaynaklarının yönetimi konusunda üç yılda bir toplanan Dünya Su Forumlarının ayrı bir yeri vardır. Bu forumlarda, dünya su siyasetine yön verecek kararlar alınmaktadır. Katılım oldukça geniş olup, konuyla ilgili uzmanların yanında, hükümet temsilcileri, iş adamları ve akademik çevreden de katılımlar mevcuttur.

Su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetimi, son yıllarda meydana gelen ve kendini iyiden iyiye hissettiren kullanılabilir temiz suya ulaşabilme sorununu çözebilmek için Dünya Su forumlarının da gündeminde yer almıştır. Forumlarda dünyanın geleceği için suyun nasıl

daha iyi yönetilebileceği sorusuna cevap aranmaktadır. Buna karşın, Dünya Su Forumlarının, “Suyu nasıl daha etkin ve verimli şekilde kullanırız” sorusundan ziyade, “Suyu nasıl uluslararası şirketlerin tek elinde olan bir metaya çeviririz” sorusuna cevap aradığı iddiası da mevcuttur. Küresel çapta suyun özelleştirilmesi anlamında yapılacak uygulamalar için Dünya Su Forumları, suyun bir insan hakkı olmaktan çıkarılıp ticari bir metaya dönüştürülmesi sürecinde, hükümetler ve küresel kurumlar arasında ortak karar verme mekanizması olarak görev yapmaktadır (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>). Bu nedenle Dünya Su Forumlarının suyu piyasalaştırmak için çizilecek yol haritasını düzenlemekle görevli olduğu yönünde bir eleştiri yapılmaktadır (Kilim, 2009, www.csoy.biz/index.php?option=com_content&view). Suyun ticari bir meta olarak kullanılabilirliği anlaşıldıktan sonra, Dünya Su Forumlarına daha fazla önem verilmiştir. Dünya Su Forumlarının sadece suyu metalaştırma hareketi olduğunu savunanlara göre, 1997 Mart’ında Fas/Marakeş’te yapılan Birinci DSF, su konusunda tek söz sahibi olacağı konusunda işaretler vermiştir. 2000 yılında Hollanda/Lahey’de yapılan İkinci DSF’nda, birçok kararla beraber su hizmetlerinin fiyatlandırılmasına bütün maliyetlerinde dâhil edilmesi kararı, suyun ticarileştirilmesi için atılmış önemli bir adım olmuştur. 2003 Mart’ında Osaka’da yapılan Üçüncü DSF, su faaliyet raporlarının yayınlanmasını karara bağlamıştır. 2006 yılında Meksika/Mexico’da düzenlenen Dördüncü DSF, küresel boyutta dünya su siyasetinin önünü açmakla itham edilmiştir (Dünya Su Forumları Bülteni, 2009: 12). Bunun yanında bu forumda özel ve kamu ortaklığının gelişmekte olan ülkeler için

uygulanabilir bir çözüm olduğu yönünde ifadeler de mevcuttur (Akdoğan, 2009: 40).

2003 yılında Kyoto'da yapılan DSF'nda, BM'nin, su kaynaklarının kullanımı ve yönetilmesi hususunda özel sektörü dışlamaması ve aynı zamanda suyu bir hak olarak görmesi algısına değinilmemiş, suyun bir insan ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Oysa ihtiyaçlar özelleştirilebilir, fakat hak özelleştirilemez. Bu yüzden Kyoto Dünya Su Zirvesi suyun özelleştirilmesi konusunda önemli bir adım olmuştur (Kartal, 2010: 480).

Dünyada suyun geleceği konusunda en etkili organizasyonların başında DSF gelmektedir. DSF üç yılda bir düzenlenir ve bugüne kadar beş toplantı yapılmıştır. İlki 1997'de Fas-Marakeş'te, sonuncusu ise 2009 yılında Türkiye-İstanbul'da düzenlenmiştir.

2.1.1. Birinci Dünya Su Forumu

Mart 1997'de Fas'ın Marakeş kentinde toplanan Birinci DSF'da, su için uzun vadeli bir vizyon geliştirme görevi DSK'ya verilmiştir. Birinci DSF'da, suyun ticarete konu olacak bir emtia olarak görülmesine karşı uyarılarda bulunulmuştur. Ekosistemin korunması, su kaynaklarının etkin ve verimli yönetilmesi ve su kaynaklarının korunması gibi öncelikler belirtilmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.iisd.ca). Ayrıca bu Forumda suyun kamu malı değerine de haiz ticari bir meta olduğu görüşü dikkat çekmektedir(Hindistan, 2010: 29).

2.1.2. İkinci Dünya Su Forumu

İkinci DSF, 2000 yılında Hollanda'nın Lahey kentinde yapılmıştır. Bu Forumda su ihtiyaçlarının karşılanması, ekosistemlerin korunması,

su kaynaklarının bölüşülmesi ve su kaynaklarının korunması ve akılcı yönetimi konuları işlenmiştir. BM, tatlı su kaynaklarının periyodik olarak yeniden değerlendirilmesi için destekte bulunmayı kabul etmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca). Bunlara ek olarak Bakanlar Konseyi yayınlamış olduğu deklarasyonda gelecekte olması muhtemel su sorunlarına dikkat çekmiştir. Bunun haricinde, su sektörünün özel sektöre ve özel finansmana açılması da görüşülmüş ve değerlendirilmeye alınmıştır (Hindistan, 2010: 30).

2.1.3. Üçüncü Dünya Su Forumu

Üçüncü DSF, Mart 2003'de Japonya'nın Kyoto kentinde yapılmıştır. Bu Forumda suyun sürdürülebilir kalkınmadaki önemli rolü vurgulanmıştır. Aynı zamanda su ile ilgili olarak Eylemler Portföyü yayınlanmıştır. Bu Portföyde, 3000'den fazla eylem planı yer almıştır (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca). Üçüncü DSF, o güne kadar toplanmış olan su konulu konferanslar ve forumlar arasında en kapsamlı olanıdır. Üçüncü DSF'yi diğer forumlardan ayıran en önemli özellik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında fikir ve yaklaşım farklılıklarını ortaya koymasıdır (Hindistan, 2010: 30).

Bahsi geçen ayrılıklar incelediğinde, nüfus artış hızları düşük ve alt yapı sistemleri tamamlanmış olan gelişmiş ülkelerin, sahip oldukları su potansiyelini en üst düzeyde kullanabildikleri görülür. Bu ülkeler sahip oldukları durumdan ötürü, Forumda, ekosistemin korunması ve suyun iyi kullanımı üzerinde yoğunlaşmışlardır. İşte bu noktada gelişmekte olan ülkeler, sadece çevre ve ekosistemin korunması gereğinin savunulduğu bir forumun yanlış olacağını dile getirmişler, sürdürülebilir bir kalkınma için su ve sudan eldedilecek gıdalardan, tarım

ve ormancılıkla ilgili diğer sorunlara kadar suyun tartışılmasının zorunlu olduğuna işaret etmişlerdir (Dursun, 2006: 41).

2.1.4. Dördüncü Dünya Su Forumu

Dördüncü DSF, Mart 2006'da Meksika'nın Meksiko kentinde yapılmıştır. Yayınlanan deklarasyonda, su ve sanitasyonun, ulusal süreçte önemli bir yere sahip olduğu ve sürdürülebilir kalkınmadaki etkinliği vurgulanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nde kabul edilen güvenilir içme suyuna erişim taahhütleri yenilenmiş, merkezin ve yerel yöneticilerin bu konudaki yardımcı rolleri vurgulanmıştır. Ayrıca su ile ilgili afetlerin önlenmesine yönelik tedbirler gündeme gelmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.iisd.ca).

Dördüncü DSF'nun temel amacı, kamu ve özel sektör arasında bağ oluşturmak ve geliştirmekte olan ülkeler ve STK'nın desteğini sağlamaktır. Forum sonunda, su yönetiminde yaşanan sorunun ve su kaynaklarının kirlenmesinin, öncelikli olarak forumların gündeminde yer alması gerektiğine vurgu yapılmış ve sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Hindistan, 2010: 32).

2.1.5. Beşinci Dünya Su Forumu

Beşinci DSF, Mart 2009'da Türkiye'nin İstanbul kentinde düzenlenmiştir. Bu Forumda, afetler, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Forumda aynı zamanda özel şirketlerin geliştirmekte olan ülkelerin su altyapı hizmetlerini geliştirme konusunda yararlı olup olamayacağı konusu tartışılmıştır. Su talebi ve suyun fiyatlandırılması arasındaki ilişki vurgulanarak, suyun fiyatlandırılmasının sürdürülebilir kalkınma için

son derece önemli bir rol oynayacağı tezi savunulmuştur (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca).

Beşinci DSF’de birçok ülkeden konuşmacılar yer almıştır. Forumdaki oturumlardan birinde, finansal kriz ile su krizinin aynı döneme gelmesinin kusursuz bir fırtına gibi etkili olacağı benzetmesi hayli ilginçtir. Yine burada içinde bulunulan finansal krizin su sektöründe yapılması gereken reformlar için önemli bir fırsat oluşturduğu tespiti yapılmıştır. Su sektörüne yapılacak yatırımların devlet üzerindeki maliyetleri azaltacağı belirtilmiştir. Burada tek dezavantaj özel sektörün gereken deneyime sahip olmamasıdır. Su hizmetlerinin finansmanı üzerine bir araya gelinilen oturumlardan birinde ise, hedefin sürdürülebilir maliyetin belirlenmesi ve çoklu fiyatlandırma mekanizmasına geçiş olduğu ifade edilmiştir. Sadece maliyeti kurtarıcı bir düzenleme verimliliği sağlayamayacağından, sürdürülebilir kalkınma konusuna da değinilmesi istenmiştir (Hindistan, 2010: 34).

2.1.6. Altıncı Dünya Su Forumu

2012’de 6. Forum’un Siyasi Komite Başkanı, Bourges (Fransa)Belediye Başkanı ve Büyükelçi Serge Lepeltier su konusunu Rio+20 müzakerelerin özellikle de Bakanlık Beyannamesinin merkezine koyulmasının önemine değinerek, su ve sağlık hizmetlerine erişim hakkının uygulanmasının önemini hatırlatılmıştır. “Çözüm Zamanı” başlıklı 6. Dünya Su Forumu süresince yerel ve bölgesel yönetimler su konusunun küresel boyutta ele alınması konusundaki kararlılıklarını gösterdiler ve su ve sağlık hizmetlerine ulaşımın iyileştirilmesi konusundaki önemli rolünün altını çizmişlerdir (Uclg-newa.org, 2012).

2.1.7. Yedinci Dünya Su Forumu

2015 yılındaki Forumda, "Günümüzde Suyun Değeri", "Tükenmekte Olan Suyun Etkin Kullanımı", "Yerel Şehir Su Meseleleri", "Entegre Şehir Suyu Yönetimi İçin Diyalogları Sağlamlaştırmak", "Su Kalitesi, Atık Su ve Ekosistem Yönetimi", "Şehircilik ve İklim Değişikliği", "Sürdürülebilir Su ve Temizlik Hizmetleri için Ortaklıklar" gibi temalar ele alınmıştır (deski.gov.tr, 2015).

2.1.8. Sekizinci Dünya Su Forumu

8'inci Dünya Su Forumu öncesinde yapılan müzakerelerle, bu forumun gündemini belirlenmesinde önemli bir zemin hazırlamıştır. Bu amaçla, bir yandan tüm ülkeleri su ve atık su sorunlarıyla mücadele etmek için acilen harekete geçmeye çağırıyor, bununla beraber, sanitasyonla ilgili zorluklarla da mücadeleye vurgu yapılıyordu, Bakanlar Deklarasyonu'nda yapıcı değişikliklere ihtiyaç duyulan belirli alanlar şu şekildedir (World water council report, 2018):

- Su kıtlığı ile mücadele
- Kurumsal su düzenlemelerinin hesap verebilirliği
- Su ve su yönetiminin finansmanı
- Doğa temelli çözümler
- Sınır ötesi iş birliğinin teşvik edilmesi

2.1.9. Dokuzuncu Dünya Su Forumu

22-27 Mart 2022 tarihleri arasında, siyasi ve ekonomik karar alıcılar, çok taraflı kurumlar, akademi, sivil toplum ve özel sektör dahil olmak üzere her ufuktan katılımcılar 9. Dünya Su Forumu için Dakar, Senegal'de bir araya gelecek. Önceki Dünya Su Forumlarının üzerine

inşa edilen 9. Forum, yenilikçi bir çerçeve ile su ve sanitasyon için somut yanıtları ve eylemleri entegre bir şekilde belirlemeye, teşvik etmeye ve uygulamaya çalışmıştır. Su ile ilgili en büyük uluslararası etkinlik olan Dünya Su Forumu ilk kez Sahra-altı Afrika'da düzenlenmiştir (World water council, 2022).

2.1.10. Onuncu Dünya Su Forumu

10'uncu Dünya Su Forumu'nun hazırlıkları artık aktif aşamasına girmiştir. 15 ve 16 Şubat tarihlerinde, dünya su topluluğunun yaklaşık bin üyesi Endonezya Cumhuriyeti'nin en üst makamlarının girişimiyle Cakarta'da bir araya gelmiştir. Bu forumda Endonezya hükümeti ve dünya su forumu yetkilileri çifte hedef belirlemiştir (World water council, 2024):

Birincisi, suyun yanı sıra sanitasyonun da siyasi öncelikler olduğunu teyit etmektir Uluslararası, ulusal ve yerel olmak üzere her düzeyde “su politikadır”. Bu öncelikler, kendileri de siyasi olan eylemler ve çözümler gerektirir.

İkinci olarak, sudan mahrum olan birkaç milyon insana su götürmenin inovasyon, yönetim ve finans arasında mükemmel bir ittifak gerektirdiğini yüksek sesle ifade etmektir. Bu ittifak, en yoksul insanların günlük yaşamına girecek somut cevaplar gerektirmektedir.

3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE GATS

DTÖ, su kaynaklarının tükenmekte olduğunu vurgulanmakta ve ancak özelleştirme ile hem suyun hak ettiği fiyattan satılmasının hem de bu yolla israfının önüne geçilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir. GATS, örgütün su kaynakları yönetimindeki görüşlerini ortaya koymada

önemli bir adım olmuştur. Fakat, su hizmetleri, GATS’da geçen ana ya da alt hizmet sektörlerinden biri değildir. Su, ancak 2000 yılındaki müzakereler sonucunda, Çevre Hizmetleri ana sektörü içinde yer alabilmiştir (Yılmaz, 2003, 52).

GATS su yönetimini ve su hizmetlerini kamunun yapması gereken bir iş olarak görmemekte; suyun çıkarılması, işletilmesi ve dağıtılması noktasındaki tüm işlerin piyasa mekanizması tarafından yapılmasını önermektedir (Ayar, 2007: 27). 1994 yılında DTÖ’yü oluşturan en önemli antlaşmalardan biri olan GATS, su hizmetlerinin özel sektör eliyle ve piyasa koşullarında görülmesi gereğini savunmaktadır. Çünkü su, rekabete açık olan, alınıp satılabilen bir mal özelliği taşımaktadır (TMMOB, 2006: 31). Nasıl su plastik şişeleri içerisinde alınıp satılabilen bir mal ise, tüm su hizmetleri ve kaynakları da özelleştirilebilir, bu alanlardan kamu çekilebilir (Atalık, 2007, www.karasaban.net/su-kaynaklarinin-ozellestirilmesi). Su kaynaklarının ve hizmetlerinin özelleştirilmesi, kaynak kullanımı konusundaki sıkıntılardan kurtulma yolunda atılacak bir adım olarak görülür.

4. OECD

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü olarak Türkçeye tercüme edilen OECD, su yönetimini, tüm kullanılabilir su ve su kaynakları nitelik ve nicelik yönetimini kapsayan biretkinlik olarak görmektedir. OECD, diğer tüm uluslararası kuruluşlar gibi su yönetiminin talep odaklı olmasından yola çıkmaktadır. Su yönetiminde kamunun verimsizliğe neden olacağını, ancak piyasa mekanizmasının verimliliği sağlayacağı görüşünü benimser (Ayar, 2005: 28). Su kaynakları yönetiminde, eşgüdümünden yoksun olmaktan kaynaklanan kurumsal başarısızlıkların,

pazar başarısızlıklarının ve yeraltı sularının kullanımı ve korunması yönündeki yönetim başarısızlıklarının düzeltilmesi salık verir (TMMOB Su Raporu, 2009: 17).

OECD, 2010 Çevre Stratejisi'nde su kaynakları yönetiminin, insani ve ekolojik dengelerin göz önünde bulundurularak icra edilmesi gereğini benimser. Dünyada zamanla suya olan talebin artması, ekolojik denge ve insani ihtiyaçların karşılanması anlamında bir düzenlemeye gidilmesine neden olmuştur. OECD, su talebinde meydana gelen artışın miktar ve kalite anlamında karşılanabilmesi için, arz yönetiminin yetersiz olacağından dolayı talep yönetimini benimsemiştir. Bu sistemin sahip olduğu fiyatlandırma ve işletme denetimi gibi araçlar, talebi arz seviyesine çekebilme imkânı sağlayacaktır. OECD'nin serbest piyasa odaklı bir anlayışı su hizmetlerinin sunulması ve yönetiminde tercih ettiği görülmektedir (Hindistan, 2010: 26). Bu yüzden, OECD serbestleştirme (deregülasyon) uygulamalarını uygun bulmaktadır. Ayrıca, özel sektör lehine yapılacak düzenlemelere (regülasyon) de sıcak bakmaktadır (Güler, 1999: 4). Bu bağlamda, iki ayrı kavram olan deregülasyon ve regülasyon, aynı hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda kullanıldıklarında, aslında aynı anlamı vermektedirler. OECD özel sektörün faaliyet alanını genişletecek her iki yöntemi de uygulanabilir bulmaktadır.

5. KÜRESEL SU ŞİRKETLERİ

Dünyadaki mevcut su şirketlerinin merkezi Avrupa Kıtası'dır. Bu şirketler dünyada su tekeli oluşturma yönünde faaliyet göstermekle itham edilmektedirler (Hindistan, 2010: 39). Dünyada su hizmetlerinin özel sektör tarafından sunum oranı şu an için küçük denecek bir orandır.

Bugün dünyada insanlar su hizmetlerinin sadece %5'ini şirketler vasıtasıyla karşılamaktadır. Küçük bir oran gibi görülsede, DB verilerine göre, bugün dünyada su ticaret hacmi 1 trilyon dolardır (Atalık, 2007, www.karasaban.net/su-kaynaklarinin-ozelleştirilmesi). Bu durum suyun iyi bir piyasa değerine sahip olduğunun kanıtıdır.

Dünyanın en büyük su şirketlerinin, Ondeo, Veolia ve RWE olduğu bilinmektedir. 2003'te Ondeo'nun geliri 5.3 milyar euro'dur. Veolia'nın geliri ise, 8.9 milyar Euro'dur. 2003-2015 yılları arasındaki bir dönemi kapsayan araştırmada, 2004 yılında Avrupa'da özel su şirketlerinin payının %26 olduğu ve 2015 yılında bu payın %37'ye çıkacağı hesaplanmaktadır. 2004 yılında Kuzey Amerika'da faaliyet gösteren su şirketlerinin sektördeki payının %19 olduğu, 2015 yılında ise bu oranın %36'ya çıkacağı tahmin edilmektedir (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

ABD'nin en büyük su ve suya ilişkin hizmetler yürüten firması olan United Water Resources şirketi, dünyanın en büyük su şirketi olan Fransız Suez tarafından satın alınmıştır. Fransa'nın ikinci, dünyanın ise en büyük üç su şirketinden biri olan Vivendi, 1999 yılında ABD'nin U.S. Filter su şirketini satın almıştır. Dünyanın en büyük su şirketlerinden bir diğeri olan Alman RWE şirketi, American Water Works şirketini satın almıştır (Uluğbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

Su piyasasında büyük yeri olan Suez ve Vivendi Şirketleri dünya genelinde 130'dan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve 115 milyondan fazla insana su satmaktadır. RWE ise, 100'den fazla ülkede faaliyette bulunmakta ve 110 milyon kişiye su hizmeti vermektedir. Bunlar dışında yedi su şirketi daha su piyasasında varlığını sürdürmekte ve bu şirketler arasında büyük rekabet bulunmaktadır (Uluğbay, 2007, www).

ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

5.1. Küresel Su Şirketlerine Eleştiriler

Çok uluslu şirketler, küresel örgütleri kullanarak su kaynaklarını kâr elde etmek için kullandıkları konusunda eleştirilmektedirler. Demokratikleşme ve yerelleşmeyi bir zırh gibi kullandığı iddia edilen Vivendi, Suez ve RWE şirketleri, su özelleştirmelerinde hükümetlere ve yerel yönetim birimlerine baskı yapmaktadırlar (Bulut, 2008: 64). Oysa su yönetiminde özelleştirmeler ne ideolojik ne de küresel politikalar doğrultusunda yapılmalıdır. Özelleştirmeler, ülke ve yerel gerçekler doğrultusunda, geniş halk kitlelerinin hissedar olarak katılabileceği bir yapı üzerine kurulmalı (Ekinci, 2009: 7); büyük su şirketlerinin sadece kâr amaçlı istekleri için yapılmamalıdır.

6. AVRUPA BİRLİĞİ SU POLİTİKALARI

AB mevzuatının en önemli alanlarından birini su yönetimi konusu oluşturmaktadır. AB, Avrupa'da su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi sağlayabilmek için geniş çaplı hukuki bir programa ihtiyaç duymuştur. (Özbay, 2004: 81). AB su politikalarında temel hedef, su kaynaklarının bütüncül olarak korunmasıdır. Bu bağlamda 2015 yılına kadar, direktiflerde belirlenmiş olan su kaynakları kalitesine ulaşmak, su kalite standartlarının yerleştirilmesini ve entegre su yönetimi anlayışını geliştirmek, bütün paydaşların (kamu kurumlarının, STK, üniversitelerin, vb.) ve vatandaşların su yönetim sürecine katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. AB çevre politikasına göz atıldığında; kirliliğin azaltılması, önlenmesi ve son tahlilde ortadan kaldırılması hedeflenmiş gibi gözükmektedir. Bunun yanında, su kaynaklarının

kirletilmesine yönelik her türlü faaliyetin sona erdirilmesi, üye olan-olmayan ülkeler ve diğer uluslararası kuruluşlar arasında iş birliğine giderek sorunların önüne geçilmesi istenmiştir (Eğerci, 2006: 4). AB'nin su politikası, doğal yaşamın bir bütün halinde olduğunu esas almış, su yönetiminde tüm etkenlerin dikkate alınmasını salık vermiş ve tüm aktörlerin ortak hareket etmesini şart koşmuştur.

AB su politikaları şu şekilde sıralanabilir (Özbay, 2004: 82):

a) Sürdürülebilir su kaynakları yönetimi politikaları oluşturularak, güvenli içmesuyu temin edilebilmesi sağlanmalıdır.

b) Sular, içme suyu haricinde, enerji, taşımacılık, balıkçılık gibi ihtiyaçların karşılanması için gerekli miktarda ve kalitede olmalıdır.

c) Kaynak olarak kullanılacak su havzaları için kaliteli ve kullanılabilir sugirişlerinin ve kara ekosisteminin devamı için gerekli suya sahip olunması sağlanmalıdır.

d) Suyu, sel, kuraklık ve diğer doğal afetlerin olumsuz etkilerinden korumak ya da bu etkileri en aza indirmek için bir su yönetim sistemi oluşturulmalıdır.

e) Su kaynaklarının kirletilmesine son vermek için her türlü mücadelenin verilmesi gerekmektedir.

6.1. Roma Antlaşmasının Esasları

Roma Antlaşması AB çevre politikalarına önemli ölçüde yön vermiştir. Üzerindedurulan noktalar şöyledir (ABce, 2006, www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/turkiyeninsurecetesisi.pdf):

a) Suyun kullanılmasında talebin yönetilmesi: Sahip olduğumuz suyun verimli bir şekilde kullanılması ve gelecek nesillerin de kullanmasına imkân tanıyacak şekilde arz yanlı değil, talep odaklı olarak

piyasa koşullarında işletilmesidir. Arz yanlı uygulamalar su kaynaklarının tükenmesine neden olacak ve ekonomik bir getiri sağlamayacaktır. Talep odaklılık ise suyun neredeyse ihtiyaç kadar kullanılmasına ve su hizmetlerinin finansı için kaynak sıkıntısı çekilmemesine neden olacaktır.

b) Entegre havza yönetimi: Bu sistemde, havza içerisindeki tüm sektörlerin suya olan talepleri belirlenir ve su kaynakları da bütüncül planlanır. Bu sayede su etkin bir şekilde paylaşılmakta ve su kaynaklarının geleceği garanti altına alınmaktadır. Entegre havza yönetimi, mevcut su kaynaklarının, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan en iyi şekilde kullanılmasını sağlamaktadır.

c) Su doğal döngüsünün göz ardı edilmemesi: Su, hiçbir dış müdahaleye gerek duyulmadan ekolojik ve ekonomik anlamda büyük getirileri olan bir kaynaktır. Boşa akıyor dediğimiz akarsular çevrelerindeki bitki örtüsü ve tarım arazilerini beslerken, balıkçılık için uygun ortam oluşturmuş olurlar. Su politikası, suyun asla boşa akmadığı gerçeğinden yola çıkarak, doğal döngüyü sekteye uğratmamalı ve müdahalenin gerekli olduğu durumlarda ise asgari bir düzenlemenin uygulanması şeklinde olmalıdır.

6.2. AB Çevre Politikaları Oluşturma Süreci

AB'ye üye olan devletler, su kaynaklarının yönetilmesi konusunda birlikte hareket etmek amacıyla çeşitli politikalar üretmişlerdir. Bu nedenle 1995 yılında bir araya gelen AB ülkeleri topluluğun mevcut su politikalarında revizyona ve yeniden yapılandırma sürecine gidilmesine karar vermiştir. Oluşturulan yeni politikalar, yerel bir özellik taşımamaktadır. Bu politikalar birliğin tamamını kapsayacak, küresel

değer taşıyan politikalar olacaktır (Karadağ, 2006: 211). Çünkü ulusüstü birliğin gereksinimleri giderek artmaktadır. Doğal kaynakların giderek azaldığı bir dönemde, ülkelerin birbirine ihtiyaçlarının arttığı gerçeğinden yola çıkarak AB ülkeleri, çevre politikası üretme zorunluluğunun farkına varmışlardır. Topluluk üyelerinin ortak bir çevre politikası oluşturma gerekçeleri şöyle sıralanabilir (Batal, 2010:<http://www.mevzuatdergisi.com201004a06.htm>):

Birincisi: İlk gerekçe teknik nitelik taşımaktadır. Her bir üye devletin kendi çevre politikasını uygulaması durumunda, çevrenin korunmasına yönelik geliştirilen politikalar ve yatırımlarla birlikte farklı anlayışların benimsenmesi, malların üretilmesinde maliyetleri etkileyecektir. Üye ülkeler arasında sağlanmaya çalışılan serbest rekabet koşulları bundan zarar görecektir.

İkincisi: Doğal yaşam koşullarının iyileştirilmesi, topluluk üyesi olan ülkelerde yaşayan insanların yaşam koşullarını olumlu yönde etkileyecektir.

Üçüncüsü: Politik beklentilere dayanmaktadır. Aralarında ekonomik olarak pek fark bulunmayan devletlerin her birinde uygulanan farklı çevre politikaları, farklı yaşam koşullarına sahip olan üye devletlerce istenmeyen politik sıkıntılara neden olabilmektedir.

Dördüncüsü: Bütünlük ilkesi gereği olarak çevre sorunlarının siyasi sınır tanımaz olmasıdır. Başta kirlilik olmak üzere çevre sorunlarının bir ülkeden diğerine yayılabileceği için topluluk üyesi ülkeler çevre sorunlarıyla ortaklaşa mücadele etmek zorunda olacaklardır.

1972 yılında BM tarafından düzenlenen Stockholm Çevre Konferansı, diğer örgütler ve kuruluşlarda olduğu gibi AB tarafından da

dikkatle izlenmiş ve birlik içinde ortak bir su politikası oluşturulması gereği belirlemiştir.

İlk adım yine 1972 yılı içerisinde üye devletlerin hükümet başkanlarının katıldığı Zirve Toplantısı kapsamında su kaynaklarının yönetimi ve kaynak sorunu ve çevrenin korunması gibi konu başlıklarında ele alınmıştır. Toplantı sonrası birlik üyesi ülkeler çevre sorunlarına çözüm bulabilmek için ortak çevre politikası çağrısında bulunmuşlardır (McCarty, 1989'dan aktaran: Eğerci, 2006: 8).

1973 yılında ilk olarak hazırlanan ilk çevre eylem planından, 1987'deki Avrupa Tek Senedi (ATS)'ne değin, Topluluğun çevre sorunlarıyla daha önceki döneme göre daha fazla ilgilendiği söylenebilir. 1973-1985 yılları arasında topluluk çevre politikası oluşumuna olanak sağlayacak olan, 120 yönerge, 27 karar ve 14 tüzük çıkarılmıştır (Duru,2007, 2).

Özellikle birliğin yapmış olduğu, Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Çevre Eylem Planı da aralarında su kaynaklarının korunmasına yönelik eylem ve planların da bulunduğu bir dizi karar mevcuttur (Eğerci, 2006: 10).

6.3. Avrupa Tek Senedi

1987 yılında yürürlüğe girmiş olan ve Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmalar da ilk önemli değişikliği ATS getirmiştir. ATS, Topluluğun yetki alanını genişletmiş ve çevre sorunlarına ilişkin sorunlar ilk kez kurucu antlaşmalar arasında yer almıştır. ATS'nin 25. Maddesi Roma Antlaşması'na Çevre başlığını eklemiştir. Bu başlık altında Topluluğun amaçlarından birinin çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kişi sağlığının korunması ve doğal kaynakların akılcı kullanımı sıralanmıştır.

AB çevre politikasının tamamlayıcısı olan AB su politikası, AB çevre politikası paralelinde ilke ve hedeflere sahiptir. Aynı zamanda ATS'deki temel ilkeler, AB ülkelerinin oluşturmuş oldukları su politikalarına da temel teşkil etmiştir (Eğerci, 2006: 10).

6.4. Avrupa Birliği Su Mevzuatı

AB su mevzuatı, birliğe aday ülkelerin, adaylık sürecinde uyumlaştırma ve uygulamada sıkıntı çektiği, üye ülkelerin ise mevzuata uymadıkları takdirde, ağır para cezası ve yaptırımlarla karşılaşacakları bir düzenlemedir. AB'ye özgü düzenlemeler içeren bu mevzuatta değişiklikler Konsey tarafından ya da AB Parlamentosu ve Konsey ortaklığıyla yapılabilir (Eğerci, 2006: 14).

AB bünyesinde suyu kim yönetmeli sorusuna karşılık bulabileceğimiz bir madde bulunmamaktadır. Her ülke kendi ekonomik, siyasi ve sosyal gerekleri doğrultusunda su kaynakları yönetimini gerçekleştirecektir. Yine de AB ortak çevre ve su politikalarındaki hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için üye devletlere yol göstericilik yapmaktadır. Roma Antlaşması'nın 5. Maddesi şöyledir; “Üye ülkeler bu antlaşmadan kaynaklanan ya da Topluluk kararlarından doğan yükümlülükleri yerine getirmek için özel ve genel tedbirleri almalıdırlar...”. Bu madde ile AB'nin üye devletlerin su yönetiminde, kamu yönetimi ya dabaşka bir modeli benimsemeleri yönünde zorlayıcı bir etkide bulunması mümkün değildir. Birçok AB üyesi ülkede uygulanmakta olan kamusal örgütler tarafından su hizmetleri sunumu, AB mevzuatından kaynaklanmamaktadır. Fakat üye olan devlet AB su mevzuatından kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır (Eğerci, 2006:27). AB'ye dâhil olan ülkeler için, mevzuatta belirlenmiş

bir su yönetimi sistemi mevcut değildir. AB'nin oluşturmuş olduğu ortak çevre ve su politikasının amaçlarına uygun olduğu sürece, suyun nasıl yönetildiğinin, suyu kimin ya da neyin yönettiğinin fazla bir önemi yoktur.

6.5. Avrupa Birliği Su Çevre Direktifi

AB çevre hukuku düzenlemeleri genellikle direktiflerden oluşmaktadır. AB Çevre mevzuatındaki bir bölümü de su yönetimi oluşturmaktadır (Yenici, 2010: 18). AB'de su politikaları doğrultusunda geliştirilen, Su Çevre Direktifi (SÇD) (Water Framework Directive), on yıldan fazla bir süredir gelişim göstermektedir. Şubat 1996 Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve üye devletler, ortak bir AB su politikası üzerinde mutabakata varmışlar ve su kaynaklarının yönetimi üzerinde, bütünleşmiş (entegre) su kaynakları yönetimini benimsemişlerdir. Bu çerçevede bugüne kadar uygulanan tüm programların ve direktiflerin birleştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Tüm bu politikaların ve programların birleştirilmesiyle ortaya çıkan yeni programa; "Su Çevre Direktifi" denmektedir. SÇD'nin yürürlüğe girme tarihi 22 Kasım 2000'dir. Birleştirilen tüm bu direktiflere ek olarak, SÇD yeni bazı özelliklere ve unsurlara sahiptir. Bunların en önemlisi ise akarsu havzaları yönetimidir. Temel düşünde akarsu havzalarının idari sınırlarla değil, doğal sınırlar baz alınarak yönetilmesidir (Harmancıoğlu, 2008: 416).

2000 yılında yürürlüğe giren SÇD, 2003 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2004 yılında ise üye ülkeler, akarsu havzaları ve sahip oldukları su kaynakları ile ilgili olarak AB'ye rapor sunmuşlardır. 2006 yılında operasyonel olarak izleme birim ve sistemleri oluşturulmuştur. 2009 yılında da akarsu havzalarının yönetim planlarının tamamlanması

kararlaştırılmıştır. 2015 yılına kadar olan 6 yıllık süreçte ise su havza yönetiminin uygulanması, değerlendirilmesi ve güncellenmesi yapılacaktır. SÇD AB'ye üye olmak isteyen aday ülkelerin gerçekleştirmesi gereken çok önemli bir şarttır (Harmancıoğlu,2008: 417).

Bu doğrultuda SÇD'nin genel olarak amacının bütüncül anlamda su havza yönetiminin gerçekleştirilmesi idi. SÇD'nin amaçları birer birer ele aldığında; bu amaçların şunlar olduğu görülür: su kaynaklarının geliştirilmesi, mevcut kaynakların daha etkin kullanılması, piyasa mekanizmasına yönelik talep yönetimi ve çevreye verilecek olumsuz etkilerin giderilmesi ya da azaltılması (Minibaş, 2007: 33).

AB SÇD, çevre yasalarının en yenisi ve en kapsamlı olanıdır. Bu Direktif çerçevesinde AB ülkeleri, su yönetim yapılarını düzenleyecekler ve birliğe dâhil olacak ülkelere de bu politikaları yayacaklardır. Bunun için üye ülkeler çok çaba sarf etmişlerdir. Ortak uygulama stratejileri konusunda şirketler ve STK'lar ile ortak hareket edilmektedir. Bu konuda bilgi paylaşımı, teknik konularda yardımlar ve uygulamada iş birliği sağlanmıştır (Özbay, 2004: 85,86). SÇD içerisinde sadece hükümet temsilcilerinin bulunmayan bir yapıdadır. Bu sayede, işin görülmesinde karar almada yetkili kurumlar ile teknik bilgiye sahip olanlar ve ekonomik gücü elinde bulunduranların oluşturmuş oldukları bir yapıyla karşılaşmaktadır. Bu sistemde dikkatimizi çeken durum suyun ticari bir mal olarak görülmesidir. Su sektöründeki geleneksel yaklaşım olan kamu yönetimine dayalı anlayış, yerini çok aktörlü "yönetişim" olgusuna-sürecine bırakmıştır.

SÇD, Avrupa su yönetimine bütünleştirilmiş ve birbirine göre düzenlenmiş bir su yönetimi bilinci kazandırmıştır. Gelişen olaylar ve

değişen koşullara göre Direktif güncellenmektedir. SÇD oluşturulmasındaki amaçlar genel olarak şöyle sıralanabilir (Özby 2004: 89):

a) Su ekosistemlerinin, su gereksinimine uygun olarak geliştirilmesi ve korunması,

b) Sahip olunan su kaynaklarının gelecek kuşakların da kullanımına bırakılabilmesi için sürdürülebilir su kaynakları yönetiminin benimsenmesi,

c) Taşkınların ve kuraklığın neden olabileceği etkilerin azaltılmasına yönelik önlemler alınması.

Sonuç olarak SÇD'nin hedefi, Avrupa'daki suların ekolojik ve kimyasal değer olarak iyi bir seviyeye getirilmesidir. Sulu alanların ve bunlara ait diğer bölgelerin daha fazla bozulmasının engellenmesini ve iyileştirilmesini mevcut su kaynaklarının korunarak sürdürülebilir su kaynakları kullanımını sağlamaktır (Harmancıoğlu, 2008: 418).

7. Dünyadaki Su Yönetimi Uygulamaları ve Türkiye

Su yönetimi dünya genelinde kamu yönetimi vasıtasıyla görülmektedir. Dünya Su Forumları ve BM, DB gibi organizasyonların ve kuruluşların başı çeken politik görüşleri ve teşviklerinden dolayı az da olsa dünyada suyun özel sektör eliyle görülmesi durumlarına rastlanmaktadır. Genel itibarıyla dünyada su yönetiminde, kamu yönetiminin ağırlıkta olduğu, özel sektörün ise küçük bir alanda faaliyet gösterdiği görülmektedir. AB'de ise üyeler devletler su yönetimi konusunda çoklu bir yönetim yapısına sahiptirler. AB'nin kendi mevzuatından kaynaklanan çevre ve su direktifleri olduğu gibi, devletin merkezi ve yerel birimlerince de belirlenen düzenlemeler mevcuttur.

Dünyada suyun özelleştirilmesi uygulamalarında farklı yöntemler mevcuttur. Bu yöntemlerden ilki, mülkiyeti kamuya ait olan su varlıklarının özel şirketlere satılmasıdır. İkincisi, plan ve projesini hazırlayıp yap işlet modelidir. Bu model, özel şirketlere belli bir süre için kamunun elinde bulunan su kaynaklarının ve hizmetlerinin, yatırım ve işletmesinin bırakılmasıdır. Üçüncüsü ise, kamunun elinde bulunan su kaynaklarının, devredilmeksizin, özel şirket tarafından bakım, onarım ve laboratuvar hizmetlerinin yapılmasıdır (Uluğbay, 2007, [www.ulugbay.com /blog_hikmet/?p=50](http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50)).

7.1. Fransa’da Su Yönetimi

Fransa’nın sahip olduğu su kaynaklarını daha çok yağmurlar beslemektedir. Fransa’ya her yıl 450 trilyon m³ yağmur düşmektedir. Bunun yalnızca 200 trilyon m³’ü akarsu ve göllere ulaşmaktadır. Bunun yanında, Fransa’da su işlerinde görevli toplam çalışan sayısı 150.000 kişi ve su işleri için yapılan masraf ise 10 trilyon dolardır (Gönenç, 1996: 3).

1992 yılında kurulan Su Müdürlüğü su hizmetlerini yürütmekle görevlidir. Aynı yıl Çevre Bakanlığı tarafından Directions Regionales de L’Environment (DIREN) merkezebağlı olmayan dış bürolar kurulmuştur. Bu büroların işi bölgesel (Region) olarak, planlama, su kaynaklarının yönetimiyle ilgili araştırma ve çalışmalar yapmaktır. Çalışmaların çoğu devlet kontratı altındadır. Bölgede devletin su işleriyle ilgili temsilcisi Bölge Başkanındır. Bölge Başkanı, birimler arasında koordinasyonu sağlar ve DIREN’den yardım alır (Gönenç, 1996: 8).

7.1.1 Fransa’da Su Yönetiminin Yapısı

Fransa’da su yönetimi mekanizması “Commune, Departments ve Region”dan meydana gelmektedir. Communes’de yönetim, meclis ve belediye başkanının elindedir. Belediye başkanının ve meclisin görevi, su temini ve kanalizasyon hizmetleri için gerekli yatırımları yapmak ve finansman için vergileri toplamaktır. Departmentlar’da, Commune’ye su ve kanalizasyon hizmetlerinin sağlanabilmesi için gerekli mali kaynağı sağlamak için bir meclis mevcuttur. Region’ların görevi daha çok planlamaya yöneliktir ve bunda da bir meclis mevcuttur (Gönenç, 1996: 3). Fransa’daki su yönetim sistemi 3 basamaklı bir yapıdadır. Her bir oluşumda meclislerin var olduğu hesaba katılırsa, su yönetimine katılımın oldukça geniş olduğu söylenebilir.

7.1.2. Fransa’da Su Yasaları

Fransa tarihi boyunca su kaynaklarının yönetiminde anlayış değişimleri yaşanmıştır. 1898-1964 yılları arasında su yönetimindeki amaç, adil dağıtım ve belirlenmiş minimum kalite kriteridir. Bu dönemde Fransa’da sular, “Halka ait olanlar ve halka ait olmayanlar” olarak ikiye ayrılıyordu. Buna göre eğer kişi bir araziye sahipse, onun altındaki ve üstündeki su kaynaklarının da sahibiydi (Gönenç, 2006: 4).

Savaş sonrasında ekonomik olarak kalkınmaya başlayan aralarında Fransa’nın da bulunduğu Avrupa ülkeleri, kırsal nüfustan kentsel nüfusa doğru bir büyüme yaşamış ve kentsel nüfus artmıştır. Bununla beraber kentlerde yaşayan insanların su ihtiyaçları ve su kirliliği artmıştır. Tüm bu olumsuz durumlar beraberinde 1964 Su Yasasını getirmiştir. Onun öncesindeki 1959’da oluşturulan Su Yönetimi Komisyonu, aşağıdaki prensipleri kabul etmiştir (Gönenç, 1996: 5):

a) Kullanım ve kirlenmenin azaltılması için kullanıcılar arasında dayanışma, denetim olmalıdır.

b) Su ekonomik bir değerdir.

c) Havzadaki su kaynakları tek bir kaynak olarak görülmelidir.

1964 yılında çıkarılan Su Yasası, yönetim faaliyetlerinin alanının geliştirilmesini ve su idare heyetlerinin ve suyun ekonomik bir boyutunun olduğunu vurgulayan iki ögeyi içermektedir (Gönenç, 1996: 5). Bu Yasa ile Fransa'da modern anlamda su yönetimine geçilmesi konusunda ilk ciddi adım atılmıştır.

Hazırlanmasına 1984 yılında başlanan ve 1992 yılında tamamlanan Su Yasası ise şüikeleri ve amaçları içermektedir (Gönenç, 1996: 5):

a) Mevcut kanunlardaki yetersizlikler ve eşitsizlikler giderilecek.

b) Su politikaları daha etkili hale getirilecek.

c) Su yönetiminde yerel yönetimlerin etkinliğini artırmak gerekmektedir

d) Su ulusal mirasın bir parçasıdır.

e) Su ile ilgili konuların şeffaf bir şekilde görüşülmesi, halka açılması gerekmektedir.

Fransa'da 1990'lı yıllarda hız kazanan su kaynaklarının özelleştirilmesi uygulamaları istenilen sonuçları beraberinde getirmemiştir. Yapılan sözleşmeler rekabetçi koşullar içermesine rağmen, maliyetin yeterince düşmediği gözlenmiştir. Bazı özel teşebbüslerin ise yerel yönetim birimleriyle yakın ilişkiler kurmaları sonucu uzun vadeli sözleşmeler imzaladıkları görülmüştür. Bu nedenle, kamu bazen su piyasasına müdahale etmek zorunda da kalmıştır (TÜSİAD, 2008a: 59).

7.2. Almanya’da Su Yönetimi

Almanya’da yıllık ortalama yağış miktarı 760 mm³’tür. Yıllık kullanılabilir ortalama su miktarı ise 53 milyar m³’tür. 16 eyaleti bulunan ülkeyi, yeraltı suları zengini olarak nitelendirmek mümkündür. Sadece Bevyera Eyaleti’nde 14 milyar m³’lük bir kullanılabilir yeraltı su kaynağı bulunmakta ve eyalet su ihtiyacının tamamını bu kaynaktan sağlamaktadır (Gönenç, 1996: 17). Almanya, sahip olduğu su kaynaklarından dolayı miktar anlamında su sıkıntısı çekmemektedir.

7.2.1. Almanya’da Su Politikaları

Almanya, suyun bir insan hakkı olduğunu kabul eden bir ülkedir. (Atılgan, 2008: 5). Ama bu, Almanya’nın suyu başıboş bıraktığı anlamına gelmemektedir. Almanya’nın supolitikasının temelleri, doğal denge için son derece önemli olan suyu korumak ve halkına sağlıklı su sunmak düşüncesine dayanmaktadır. Almanya’da su konusunda, miktar açısından bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Asıl sorun suyun kalitesindedir. Özellikle, eski Doğu Almanya sınırları içinde yer alan beş yeni eyalet, su kaynaklarında içilebilirlik kalitesi anlamında sıkıntı çekmektedir. Yine hassasiyetle bu beş eyalette uygulanmak üzere şu hususların dikkate alınması gerekmektedir (Gönenç, 1996: 17):

- a) Suyun doğal dengesi yeniden sağlanmalıdır.
- b) İçme suyu temini hem kalite hem de miktar olarak dengelenmelidir.
- c) İnsan hayatının devamı için tüm su kaynakları kullanılabilir hale getirilmelidir.

Su ile ilgili tüm yasalar ve su kaynakları yönetiminde devlet

fonksiyonlarının yerine getirilmesi federal eyaletlerin yükümlülüğü altındadır. Yalnız federal suyuolları bu tasarrufun dışındadır. Almanya, federal yapısı gereği, farklı özellikte kanunlara sahiptir. Su, federal devletin çıkarmış olduğu genel yasalar içinde yönetilir. Fakat eyaletler buldukları bölgenin ihtiyaçlarını daha iyi bilip, daha çabuk bir şekilde hizmet sunma olanağına sahip oldukları için, kendi kanunlarını da çıkarabilirler (Gönenç, 1996: 18).

Komünler su yönetiminde bölgesel anlamda önemli rol oynamaktadırlar. Komünler eyalet bölgesi içinde bölgesel topluluk birimleridir. Kanun yapma ve yönetim hakkına sahiptirler. Atık suların yönetimi ve su temini komünlerin zorunlu görevleri arasındadır. Yine komünler vergi alma hakkına sahiptirler. Diğer taraftan belediyeler, su kaynaklarının verimli kullanılması ve su temini gibi zorunlu görevleri olduğundan dolayı, işlerin görülebilmesi için farklı teşebbüslerde bulunabilirler. Belediye, su hizmetlerini direkt olarak kendi bünyesinde sunabileceği gibi, belediye işletmesi şeklinde de gördürebilirler, sorumluluğu belediyede olmak koşuluyla özel şirketlere de yaptırabilirler (Gönenç, 1996: 20). Genel olarak bakıldığında Almanya'da da Fransa'da olduğu gibi, çoklu bir yapı mevcuttur. Bunun yanında su kaynaklarının yönetiminde tam özelleştirmeden söz edilemez. Dikkat çeken nokta ise su kaynaklarının yönetiminde “yerel yönetimler”in aktif rol almalarıdır.

Sonuçta, Almanya'daki su yönetiminin oldukça karmaşık bir yapı arz ettiği söylenebilir. Alman su sisteminde tek merkez bulunmamaktadır. Bunun nedenlerinden ilki, her eyaletin kendine özgü coğrafi ve jeolojik yapısının olmasıdır. Yerel yönetimler o yerin ihtiyaçlarını daha hızlı ve iyi şekilde karşılayabilirler. İkincisi ise

Almanya'nın geçmiştir. Almanya, 3. Reich gibi kötü bir merkezi yapı geçmişine sahiptir (Gönenç, 1996: 20). Özetle, Almanya'nın sahip olduğu devlet geleneğinin, su yönetim yapısına da hâkim olduğu söylenebilir. Ayrıca, Almanya suyun yerel yönetimlerce planlandığı ve yönetildiği ülkelere verilebilecek en iyi örneklerdendir.

7.3. ABD'de Su Yönetimi

ABD'de, özel sektörün piyasada kendine yer bulmasındaki en önemli etken

“Temiz Su Antlaşması” çerçevesinde amaç edinilen sağlık ve çevre standartlarının yükseltmek istenmesidir (TÜSİAD, 2008a: 61). Suyun özel şirketler eliyle, piyasa mantığı çevresinde yönetilmesini savunan ülkelerden birisi olan ABD, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren hiçbir büyük belediyenin su işletmelerini satmamıştır. Fakat ABD tarihinde su hizmetlerinin sağlanmasında özel sektörün payının %50 olduğu dönemlere de rastlanmaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra, su yönetiminde özel sektörün payı sürekli azalmış ve son yıllarda %15'e kadar düşmüştür (Uluğbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

ABD'de genel olarak çevresel politikalar National Environmental Policy Act (NEPA) ile belirlenmiştir. Su kaynaklarının korunması ve planlanması devletin tüm kademelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Amerika'da bazı eyaletler kendi su kaynaklarını planlamaktadır. Su kaynaklarının planlanmasında iki önemli nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi; yerel ve merkezi olanların örtüşür nitelikte olmasıdır. İkincisi; gelişmelerin göz önüne alınması ve buna göre planlamaların gözden geçirilmesi ve tekrarele alınmasıdır (Atacan,

1996: 28).

1965 yılında Water Resources Planing Act (WRPA) oluşturulmuştur. WPRa'nın amacı, ulusal anlamda su kaynaklarına ihtiyacı ve bu nedenle yeterli kaynakların bulunmasına yönelik çalışmalar yapmaktır. Standartlar, projeler ve prensiplerin oluşturulması ve düzenlenmesi ile ilgilenirler. Eyaletlere su kaynakları konusunda yardım ederler. Eyaletler, önceden oluşturulan su kaynakları yönetim planlamalarını güncellerler (Atacan, 1996: 29).

7.4. Türkiye'de Su Yönetimi

Türkiye'nin toplam yeraltı ve yerüstü su potansiyeli toplamı 107 km³'tür. Tüketilebilecek yıllık yerüstü su miktarımız ise 95 km³'tür. Çekilebilen yeraltı sularımızın miktarı ise 12,3 km³'tür. Yerüstü yıllık tüketim ise 29,5 km³'tür. Yeraltı kullanılabilir su miktarımız ise 6 km³'tür. Ülkemiz tüketilebilir yeraltı su kaynaklarının %30'unu değerlendirirken, yerüstü sularının ise yarısını değerlendirebilmektedir (Güler, 1999: 35). Bu durum ülkemizde, su kaynak yönetimi konusunu da ciddi bir şekilde gündeme getirmektedir.

Türkiye'de su yönetimi, idari sınırlar (il, ilçe, belediye, köy), arazi kullanımları (orman, tarım, içme suyu vb.) ve kurumsal yetkilere göre belirlenmektedir. Bu yüzden su yönetiminde birden çok kurum faaliyet göstermektedir (Karadağ, 2008: 390). Su yönetimi politikalarına bakıldığında, hızlı nüfus artışına ve bir tarım ülkesi olmamızdan dolayı 1980 yılına kadar ihracatımızın büyük bölümünü tarım ürünleriyle sağlamasına rağmen ülkemiz, bir su yönetimi politikasına sahip değildi. Bunda suyun döngüsel olarak kendini yenilediği düşüncesi ve siyasilerin duruma ilgisiz olmaları etkili olmuştu. Ayrıca, Türkiye'nin,

çevresindeki ülkelerden göreceli olarak daha fazla su kaynağına sahip olduğu da hatırlatılmalıdır. (Minibaş, 2007: 34). Ülkemizde su politikalarının oluşumu için, dünyanın diğer ülkelerinde de olduğu gibi uluslararası kuruluşların etkisini beklemek gerekmiştir.

Su yönetimi konusunda var olan ve dünyanın genelindeki suyun kamu yönetimi tarafından yönetilmesi anlayışı Türkiye için de geçerlidir. Türkiye’de nüfusun %99’u su hizmetlerini kamu kurumlarından sağlamaktadır. Hepsi 1990 yılı sonrasına denk gelen dönemde, su işletmeciliğinin özelleştirilmesinin görüldüğü kent sayısı oldukça azdır. Bunlara, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Çeşme ve Alaçatı Belediyeleri örnek gösterebilir. Bursa Büyükşehir Belediyesi ise su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda bir ara ihale süreci içine girmiş, STK’larını baskılarından dolayı bundan vazgeçmişlerdir. Fakat son yıllarda, Türkiye’nin su yönetimindeki, kamu mülkiyeti ve işletmeciliğine dayanan merkeziyetçi yapısı, suyu ekonomik bir mal olarak değil de toplumsal bir değer olarak gören arz odaklı anlayışı değişme eğilimindedir. Su yönetimindeki yeni anlayış, uluslararası politikalar tarafından şekillendirilen, özel mülkiyet anlayışına dayanan, yerleşmiş, temel ilkesi fiyatlandırma olan, su yönetiminde talep odaklı yapılan bir süreç yaşanmaya başlanmıştır (Güler, 1999: 4,5). Talep odaklılık, çeşitli fiyatlardan tüketicinin bir malı satın almak istemesidir (Dinler, 2003: 46). Bu bize, su yönetiminde de diğer sektör ve hizmetlerde olduğu gibi bir özelleştirme sürecinin başladığını göstermektedir.

7.4.1. Türkiye’de Su yönetimine Tarihsel Bakış

Ülkemizdeki su üzerine oluşturulmuş yasal düzenlemeler İslam

Hukuku ile başlamış ve günümüz Medeni Kanununa kadar gelmiştir. Geçmişten günümüze, su yönetimi hususunda meydana gelen değişim ve gelişimleri, dönemsel olarak şöyle sıralayabiliriz (Karakaya, 2000: 36):

İslam Hukuku: İslam hukukunda toprak, Devletin mülkiyeti altındadır. Kişilere sadece yararlanma hakkı verilmiştir. Sular üzerinde özel mülkiyet söz konusu değildir. Bu nedenle, suların kullanılmasına ilişkin tüm esaslar devlet tarafından yerine getirilmiştir. Bunun yanında İslam Hukukunda, örf ve adet önemli bir kaynak olmuştur. Örneğin, bazen bazı mülkiyet uygulamalarına saygı duyulmuştur. Bu durumda bir mülkiyet varmış gibi gözükse de bu mülkiyet sadece yararlanma hakkını ihtiva etmiştir.

Mecelle: Osmanlı Devleti'nin 1838 Gülhane Fermanıyla Batıyla bütünleşmesine, verilebilecek ilk örneklerden birisi Mecelle olmuştur. Mecelle, 1879'dan 1926'ya kadar yürürlükte kalmış ve su yönetimi anlamında özel hukuk açısından ilginç maddeler içermiştir. Mecelle'de, yeraltı ve yerüstü su kaynakları herkesin kullanımına açık, devlet mülkiyetinde olan kaynaklardır. Özel mülkiyete ait olan sular bu kişilerin malı olarak kabul edilmiştir. Mecelle, özel mülkiyeti ve bunlardan yararlanmayı esas almış, bununla birlikte suyun kendine has yapısı gereği de özel mülkiyeti kısıtlayan hükümlere yer vermiştir. Doğal imkân ve servetlerden herkesi eşit olarak faydalanmasını esas almıştır.

T.C. Anayasaları: 1924 Anayasasında su kaynaklarının kullanımıyla ilgili bir düzenleme mevcut değildir. 1961 Anayasasında sular, devletim hüküm ve tasarrufu altında tutulmuştur. Gerçek ve tüzel kişiler suyu, eğer devlet uygun görürse (kanunda belirtilen esaslara uygun ise) işletebilir. 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasındaki

hükümler aynen muhafaza edilmiştir. Fakat devlet, su kaynaklarının işletilmesi hakkını gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Bu durumda, kamunun denetim hakkı saklıdır.

Cumhuriyet dönemindeki suyu düzenleyen ilk kanun 1926 tarihli ‘‘Sular Hakkında Yasadır’’. Bu Yasada, suların toplulukların kullanımına sunulmasında, belediyeler sorumlu olarak gösterilmesine rağmen, sonraları finansmandan planlamaya kadar tüm faaliyetler merkez tarafından yapılmıştır (Çınar ve Özdiç, 2006: 228). Ayrıca, Medeni Kanunumuzun 2001 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren halinde, ‘‘Aksi ispat edilmedikçe, dağlar, sular, buzullar devletin malı kabul edilir’’ denilmektedir (Özbay, 5133: 37).

7.4.2. Türkiye’de Suyun Özelleştirilmesi

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de su özelleştirmelerine rastlamak mümkündür. Suyun pet şişe ile satılması buna örnek olarak verilebilir. Türkiye’de paketlenmiş su piyasasının hacminin 2008 yılında 10 milyar litre olduğu hesap edilmiştir. Bu piyasanın mali boyutu ise 1 milyar 300 bin TL’dir. Türkiye’de paketlenmiş su piyasası her yıl %10 büyümektedir. 300’e yakın damacana su, 200’e yakında pet şişe su üreticisi firma mevcuttur. Nestle’nin pazar payı %29, Coca Cola’nın pazar payı %18.4, Danone’nin Pazar payı %10.5, Yaşar Holding’in pazar payı %13.7, Aytaç’ın Pazar payı ise %14.3’tür. Piyasanın %70’i yabancı şirketlerin elindedir. Ülkemizde paketlenmiş su tüketimine bakıldığında, günde 300 bin damacana suyun tüketildiği, İstanbul’un ise, su piyasasının %80’ini bünyesinde barındırdığı görülür (Evcimen, 2009: <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>). TÜSİAD yayınlamış olduğu bir bildiri de, sürdürülebilir su yönetimin konusunda

suyun özelleştirilmesi gerektiğini; Türkiye’de gelecekte su sıkıntısı yaşanacağı belirtilmiştir (Evcimen, 2009: <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

7.4.2.1. HES Örneği

Hidroelektrik santrallerinin (HES) kurulması ve geliştirilmesiyle görevli olan kurum DSİ’dir. 2000 yılından önce özel sektör sadece DSİ’nin ilgi alanı dışındaki, küçük bir alanda veya az verimli santrallerde faaliyet göstermekteydi. DSİ’nin santral yatırımları birtakım sorunları da gündeme getirmiştir. HES inşasında, maliyetlerin yüksekliği ve yapımın gereğinden uzun bir sürede bitirilmesi, iki önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun kamu yatırımlarının Türkiye’de karakteristik özelliği haline gelen yatırımların gecikmesi ve maliyetlerin fazlalığı olarak görülebilir. Özellikle, kamu sektörü tarafından yapılan HES yatırımlarında maliyetler sürekli olarak artmaktadır. Bunun görünürdeki nedenlerinin başında projenin gerçekleştirilmesi süresinin uzun olmasından kaynaklanan normal maliyet artışları gösterilebilir. Fakat projenin inşasına başladıktan sonra gerekli görülen, yapının daha emniyetli olması için yeniden değerlendirmelerin ve keşiflerin maliyeti artırdığı ve bu durumun işi üstlenen müteahhitler tarafından bir kazanç fırsatına dönüştürülmesi durumu göz ardı edilmemelidir (Bakır, 2001: 21).

Diğer taraftan, özel sektör tarafından yapılacak olan HES yatırımlarında maliyetlerin en düşük seviyede tutulması öncelikli amaç olacaktır. Aynı zamanda tesisler güvenilir bir şekilde inşa edilecek ve de yapım süreleri kısa olacaktır. Projeyi üstlenen kişi yatırımcının istekleri doğrultusunda, projeyi mümkün olduğunca kısa zamanda ve kaliteli bir

şekilde tamamlamak zorunda kalacaktır. Hatta yatırımın özel sektör tarafından üstlenilmesinin yanında, işletmeciliğini de özel sektörün yapması daha isabetli olacaktır. İşletmede gereksiz istihdam, yetersiz bakım ve duyarsızlık kamu işletmelerinin karakteristik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma en iyi örneklerden biri, Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi (TEAŞ) tarafından işletilen Afşin-Elbistan termik Santrali gösterilebilir. TEAŞ'ın işletmiş olduğu bu santralde, yatak ısısının artmasından dolayı büyük bir zarar meydana gelmiştir. Yetersiz bakım ve ciddi işletme hatalarından dolayı meydana gelen bu olayda devlet, 200 milyon dolarlık bir külfetin altına girmiş, ayrıca en az iki yıllık üretim olan 3 milyar kilovat saat elektrikten yoksun kalmıştır. Bu rakam 180 milyon dolara denk gelmektedir. Toplam zarar ise 380 milyon dolar olmuştur. Oysa Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin elindeki kaynakları etkin ve verimli kullanması gerekmektedir (Bakır, 2001: 21-22).

Son yıllarda DSİ'nin su kullanımında yapmış olduğu hamleler, HES yatırımlarına özel sektörün katılımının önünü açmaktadır. DSİ de HES yatırımlarının özel sektörün katılımı sayesinde hem kısa sürede tamamlanacağını hem de ülke ekonomisine büyük getiri sağlayacağını belirtmiştir (DSİ, 2008c: 25-26). Gelişmiş ülkeler hidroelektrik potansiyellerinin %90'ını değerlendirirken, Türkiye mevcut potansiyelinin %33'ünü değerlendirebilmektedir. Bun yılda 6 milyar dolar değerindeki enerjinin değerlendirilemediği anlamına gelmektedir. Ayrıca bu durum, su kaynaklarının yönetilmesinde ve işletilmesinde özel sektörün yer almasının zorunluluk olduğunu göstermektedir (Serencam,2007: 4).

7.4.3. İSKİ

Türkiye’de kapsamlı su özelleştirmesi, 1981 yılında çıkarılan 2560 sayılı İSKİ Yasasının su hizmetlerinin özelleştirilmesine olanak sağlayan maddeleriyle yapılmıştır. Bu Yasayla T.C. Maliye Bakanlığı’nın iznine tabi olarak uluslararası kuruluşlardan finansal desteklerin alınabilmesi olanağının doğmasıyla beraber, su ve kanalizasyon sektöründe yeni bir idari dönem başladı. Bu yeni idari yapı suyun özelleşmesi-suyun ticarileştirilmesi olarak adlandırılabilir. İSKİ Yasasına tabi olan birimler, Yasanın tanıdığı olduğu uluslararası kuruluşlardan ve finansal piyasalardan kredi alırlarken onların bir takım şartlarını da kabul etmiş olurlar. Buradaki en büyük kredi kurumunun DB olduğuna dikkat çekmek gerekir (Yılmaz, 2003, www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm).

7.4.4. TÜSİAD ve Su Yönetimi

TÜSİAD’ın 2008’de yayınlamış olduğu ‘‘Küresel Su Krizine Çözüm Arayışları: Şebeke Suyu Hizmetlerine Özel Sektör Katılımı: Dünya Örnekleri Işığında Türkiye İçin Öneriler’’ başlığı taşıyan raporunda, suyun özelleştirilmesi için telekomünikasyon ve enerji piyasasının özelleştirilmesinde uygulanacak politikaların aynısının uygulanabileceği belirtilmiştir. Raporun en dikkat çekici önerilerinden birisi; suyun klasik örgütlenme- bakanlık modelinden farklı şekilde örgütlenmesi önemlidir. Rapora göre, su için özerk bir üst kurul oluşturulmalıdır. Raporda dikkat çeken bir diğer husus ise, suyun ekonomik bir mal olarak görülmesidir (TMMOB, 2009: <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar>).

Suyun fiyatlandırılması gerektiğine vurgu yapan TÜSİAD, suyun

maliyetini de içerecek şekilde fiyatlandırılmasına ve bu sayede su israfının önüne geçilmesi gerektiğine işaret etmektedir. TÜSİAD'a göre, su fiyatlandırılırken küresel su krizinin olumsuz etkilerinin azaltılması için gerekli finansal kaynak sağlanmalıdır. Bu kaynağı sağlarken piyasa mekanizmasından faydalanılacaktır. Fakat piyasa mekanizmasının yüksek fiyatlar belirtmesini engellemek için, şirketler arası rekabetten faydalanılacaktır (Kilim, 2009, <http://www.csoy.biz/index.php?option=com>).

7.4.5. Türkiye'de Su Yönetimi İdari Yapısı

Türkiye'de su kaynaklarının yönetimi, merkezi bir şekilde örgütlenmiştir. Birçok kamu kuruluşu, su kaynaklarının yönetiminde görev almaktadır. Bu kuruluşlar, su kaynaklarının yönetimi ve su hizmetlerinin görülmesinde farklı görevler üstlenmişlerdir. Ülkemizde su kaynaklarının yönetimi konusunda sorumlu olan kuruluşların görevleri, kanunlarla belirlenmiştir. Bu kuruluşların, merkezin altında yapılanan yerel birimleri de mevcuttur. Bu yerel birimler kendi kuruluş kanunlarında belirtilen görevleri yapmakla mükellefler.

Ülkemizdeki su yönetimi idari yapısı, tepede bakanlık, genel müdürlükler ve diğer idari kuruluşlar şeklinde sıralanmıştır. Su kaynakları birçok yerde kullanıldığından dolayı su, pek çok kuruluşun görev alanına girmektedir. Her bir kuruluşun görevi ayrıca sıralanmış durumdadır.

7.4.5.1. DSİ

DSİ Genel Müdürlüğü, 6200 sayılı kanunla 18 Aralık 1953 yılında kurulmuş, 1954 yılında ise teşkilatlanmaya başlamıştır. DSİ,

Türkiye'deki tüm su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesinden sorumludur. Merkezi yönetim bütçesine tabi, genel bütçeli bir yatırım kuruluşudur. Önceleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı olan DSİ, 31.08.2007 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanmıştır (DSİ, 2008b: 20).

DSİ, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kullanımı ve yol açabileceği zararları önlemekle sorumludur. Bundan dolayı DSİ; barajların kurulması, HES inşası ve içme ve kullanma suyu temini proje ve planlarının yapılması ve inşasında yetkilidir. Nüfusu 100.000'den fazla olan yerlere su hizmetleri sunmaktadır. DSİ, su havzalarının geliştirilmesi, master planı ve fizibilite (yatırım öncesi durum değerlendirmesi) çalışmalarının yapılması, su projelerinin hazırlanması ve Çevre Etki Değerlendirme raporlarının hazırlanması gibi işlerde yetkilidir (Karakaya, 2000: 54). DSİ, 1053 sayılı Yasada yapılan değişiklikle nüfus kıstası ortadan kaldırılmış ve 3225 belediye teşkilatı bulunan merkeze su hizmetleri götürmüştür. (TMMOB, 2009: 24).

DSİ'nin Misyonu:

Devlet su işlerinin misyonu, Türkiye'nin su kaynaklarından faydalanmak, suyun verebileceği zararları en aza indirmek, bilim ve teknolojiye uygun hareket ederek, milli menfaatleri gözeterek, su ve ilgili toprak kaynaklarını geliştirmektir. Bunu sağlamak için sağlanması gerekenler şöyledir (DSİ, 2008a: 18,19):

- a) Sürüncemede kalan yatırımları bir an önce tamamlanıp, halkın hizmetine sunmak,
- b) Verimli ve ekonomik projelere öncelik tanımak,
- c) Şehirlerimizde meydana gelen su sıkıntılarını, bir daha gündeme gelmeyecek şekilde çözüme kavuşturmak,

d) Kamu bütçesine en az yükü getirecek finansal modeller bulmak,

e) Yeni bir anlayışla su yatırım hizmetlerinin sürelerini kısaltmaktır.

DSİ'nin Vizyonu:

DSİ'nin vizyonu, Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi konularında dünyanın bir numarası olmaktır. DSİ, bu vizyonu gerçekleştirmek için şunları yapacaktır (DSİ, 2008b: 19):

a) Su kaynakları için, AR-GE çalışmaları yaparak ileri teknolojiler geliştirilecek ve entegre su yönetimi etkin bir şekilde gerçekleştirilecektir.

b) DSİ Genel Müdürlüğü, 2023 yılı hedeflerine ulaşmada mevcut kapasitesine ilave olarak; 3.5 milyon hektar alan sulanacak, 15.000 mw gücünü sağlayacak HES kurulacak ve şehirlere yıllık 17 milyar m³ su temin edilecektir.

DSİ Teşkilat Yapısı:

DSİ Genel Müdürlüğü, üç kademeli teşkilat yapısına sahiptir. Ankara'daki Genel Müdürlük en üstteki birimdir. Burada Genel Müdür ve Dört Genel Müdür Yardımcısı bulunmaktadır. Büro Müdürü Genel Müdürün sekreteryası durumundadır. Teşkilata bağlı Teftiş Kurulu Başkanlığı, kurum içinde her türlü denetim ve soruşturmayı yapabilmektedir. İç Denetim Birimi, DSİ'nin çalışmalarına katma değer sağlamak için iktisadi etkinlik ve verimlilik esaslarına göre danışma faaliyetlerini yürütmektedir. Hukuk müşavirliği ise hukuki mütalaada bulunmakta ve idari davaları takip etmektedir (DSİ, 2008b: 22).

7.4.5.2. Su Yönetimi Genel Müdürlüğü

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır. Su yönetimi genel müdürlü, ulusal mevzuat gerekleri ile Dünya Bankası ve Avrupa Birliği müktesebatında yer alan ilkeler dikkate alınarak birçok proje yürütmektedir. Kurumun vizyonu: Ülkemiz su kaynaklarını hem miktar hem de kalite açısından korumak, geliştirmek, kontrol etmek ve sürdürülebilir şekilde kullanmak için katılımcı ve bütünleşik bir yaklaşımla havza bazında suyu yönetmektir. Kurumun vizyonu ise: Ülkemizdeki kıyı ve geçiş suları dahil su havzalarının havza koruma eylem ve yönetim planlarını hazırlayarak bütünleşik bir yaklaşımla su yönetiminin altyapısını oluşturmak, ülkemizin ulusal ve uluslararası su yönetim politikasının geliştirilmesi için gerekli koordinasyonu yapmak, havza bazında su kalite standartlarını oluşturmak, su kalitesinin denetimi için etkin bir izleme sistemi kurulmasını sağlamak, su ile alakalı verileri tek elde toplamak ve değerlendirmek, havza bazında taşkın ve kuraklık yönetim planları ile taşkın risk ve zarar haritalarını hazırlamak, iklim değişikliği senaryolarının Ülkemiz su kaynaklarına etkisini belirlemektir. Olarak ifade bulmaktadır.

Su kaynaklarının verimli ve etkili kullanılması için on farklı yönetmelik doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir (tarimorman.gov.tr, 2024):

-İçme Kullanma Suyu Havzalarının Korunmasına Dair Yönetmelik

-Sulama Sistemlerinde Su Kullanımının Kontrolü ve Su Kayıplarının Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik

-Hassas Su Kütleleri ile Bu Kütleleri Etkileyen Alanların Belirlenmesi ve Su Kalitesinin İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik

-İçme Suyu Temin ve Dağıtım Sistemlerindeki Su Kayıplarının Kontrolü Yönetmeliği

-İçme Suyu Temin Edilen Suların Kalitesi ve Arıtılması Hakkında Yönetmelik

-Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik

-Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği

-Havza Yönetim Planlarının Hazırlanması, Uygulanması ve Takibi Yönetmeliği

-Yeraltı Sularının Kirlenmeye Ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik

-Taşkın Yönetim Planlarının Hazırlanması, Uygulanması ve İzlenmesi Hakkında Yönetmelik

7.4.5.3. İller Bankası

İller Bankası, 1933 yılında kurulmuş olan “Belediyeler Bankası” ve 1935 yılında kurulan “Belediyeler İmar Heyeti”nin birleştirilmesiyle, 1945 yılında kurulan bir kamu tüzel kişiliğidir (TMMOB, 2009: 24). 13 Haziran 1945 yılında kurulan İller Bankası, Nüfusu 3.000 ile 100.000 arasında olan şehir ve kasabalara su sağlamaktadır (Karakaya, 2000: 54).

İller Bankası, Bayındırlık ve İskân Bakanlığına bağlı, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği olan bir kamu kuruluşudur. Resmi kurum ve kuruluşların içme suyu projelerini yaptırır (Erol, 93: 23-25). Bunun yanında, ortak idarelerin yapacakları mahalli kamu hizmetlerine, tüzüğünde yazılı şartlara göre kredi sağlar (Erol, 1993: 23). Bu nedenle,

İller Bankası, belediyelere su ve kanalizasyon hizmetlerine finansal yardım için sorumlu kılınmıştır. İller Bankası, kuruluşundan iki yıl sonra kurulan Belediyeler Fonunun oluşturulmasıyla güçlü bir finansal kaynağa sahip olmuştur. Belediyelerin su hizmetlerinin yapılması için gereken kaynağı uzun yıllar bu fondan karşıladığı bilinmektedir 1980 yılının başından itibaren İller Bankasının yeniden yapılandırılması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede İller Bankasının altyapı hizmetleri için kredi sağlama işlevi sona erdirilmiştir. Bunun yerine kredi sağlama işi uluslararası (DB gibi) kuruluşlar tarafından yerine getirilmiştir (Çınar, 2006: 72).

7.4.5.4. Çevre ve Orman Bakanlığı

Çevre ve Orman Bakanlığı 8 Mayıs 2003 tarihinde kurulmuştur. Çevre ve Orman Bakanlığı, çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapmakla görevlidir. Bakanlığın su işlerindeki önemli görevlerinden biri, dağlar arasında kalan su havzalarının korunmasıdır. Bakanlık, bu alanlara yönelik olarak projeler hazırlamaktadır (Karakaya, 2000: 51).

7.4.5.5. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı 1920 yılında kurulmuştur. Çevre Bakanlığı kurulmadan önce çevreyle ilgili sorunların çözümünde en yetkili merci konumunda bulunan Sağlık Bakanlığı, suların sağlıklı bir şekilde insanlara ulaştırılmasında denetlemeler ve uygulamalar yapar. Aynı zamanda AB çevre yasası çerçevesinde Bakanlığa önemli görevler düşmektedir. Bakanlık, AB İçme Suyu Direktifi'nin getirmiş olduğu yeni içme suyu yasalarının, uygulanması ve denetlenmesi işlerinde

yetkilidir (Karakaya, 2000: 51).

7.4.6. Türkiye’de Su Kaynakları Yönetiminde Yaşanan Sorunlar

Ülkemizdeki su kaynakları, birçok farklı yasa tarafından düzenlenmiştir. Su kaynaklarının kullanımını düzenleyen birçok yasanın ve kurumun varlığı, Türkiye’de su yönetimi konusunda yetki karmaşası yaratmaktadır. Birtakım sorunlar Su Çerçeve Yasası’nın (SÇY) oluşturulması sürecinde de yaşanmıştır. SÇY’nin oluşturulması sürecinde, Çevre Bakanlığı ve DSİ, SÇY’nin hangi kurum tarafından üstleneceği noktasında tartışmalar yaşanmıştır. DSİ bu Yasa konusunda çalışmalara başlayan ilk kurum olmasına rağmen, bilgilerini Çevre Bakanlığı ile paylaşmamıştır (Karakaya, 2000:57)

7.4.7. Örgütsel Yapıdan ve Yasalardan Kaynaklanan Sorunlar

Çok farklı alanlarda kullanılabilen su, sahip olduğu bu özelliğinden dolayı, birçok farklı kurumun ilgi alanına girmektedir. Yine bu nedenle su konusuyla ilgilenen birçok bakanlık mevcuttur. Bu durum su yönetimi için çok karmaşık kurumsal düzenlemelerin varlığı ile sonuçlanmıştır. Değişik organizasyonlarda görev ve sorumluluk çatışması yaşanmıştır. Ülkemizdeki su yönetimi konusunda yaşanan sorunları sıralarken, çeşitli kurumlar arasında iş birliği eksikliği de bu sorunlar arasında sayılabilir (Karakaya, 2000: 57).

İş birliği konusunda yaşanan sıkıntıların yanında, pek çok su yönetimi projesi, farklı gruplardan gelen baskıların sonucunda, gerekli incelemeler yapılmaksızın uygulamaya sokulabilmektedir. En büyük

sorun yine, yönetim sistemimizden kaynaklanan ve su yönetiminde de geçerli olan, su yönetimi konusunda değişik kurumların su üzerinde yönetim ve kontrol yetkisine sahip olması sorunudur. Su yönetimi konusunda pek çok bilgi, 1000'in üzerinde izleme istasyonları tarafından elde edilmiştir. Kurumlar arasında bilgi paylaşımı şu an mevcut değildir Bir diğer problem de aynı kurum tarafından yerine getirilmesi gereken bir işin, iki ayrı kuruma verilmesidir. Çevre Bakanlığı ve DSİ buna örnek olarak verilebilir. Çevre Bakanlığı su kalitesinden sorumlu iken, DSİ ise su miktarından sorumludur. Etkili bir su kaynakları yönetimi için ise böylesine birbirinitamamlar nitelikteki iki özelliği, bütüncül bir yaklaşım içinde ele almak gerekmektedir (Karakaya, 2000: 56-58). 2001 yılında 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu aksaklıklar ele alınmıştır. Bu planda Bütünleşik su havza yönetimi ve sürdürülebilir su kaynakları yönetimi gibi konulara ilişkin düzenlemelere gidileceği belirtilmiştir.

USİAD'ın hazırlamış olduğu, Su Raporu yayınında, ülkemizdeki su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesi konusunda, rasyonellik ve sürdürülebilirlik anlamında sıkıntıların yaşandığı vurgulanmıştır. Kurumların eş güdümsüz bir şekilde hareket etmesi, önemle dikkat edilmesi gereken bir sorun oluşturmaktadır (USİAD, 2007: 58).

2000 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafında yayınlanan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanamadığından dolayı, su kaynaklarından verimli bir şekilde yararlanılamadığı belirtilmiştir. Asıl işleri su altyapısı olmayan kuruluşların altyapı işleriyle uğraşması, suda gereksiz maliyet artışına neden olmaktadır. Yine, kanalizasyon şebeke bağlantılarında ve deşarjdaki tekniğe uygun olmayan uygulamalar, kanalizasyon ve içme

suyu hizmetlerine zarar vermektedir. Belediyelerdeki teknik personel yetersizliği, altyapı tesislerinin işletilmesi, bakım, onarım ve yenileme çalışmalarında aksamaya neden olmaktadır (DPT, 2000: 174).

7.4.8. İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Yıllık su tüketimi kişi başına 1120 m³ olan ülkemiz su zengini bir ülke değildir. Mevcut durumuyla su sıkıntısı çeken ülkeler arasında da sayabileceğimiz ülkemiz, gelecekte su kıtlığıyla karşılaşabilecek ülkeler arasında gösterilmektedir. Mevcut su kaynaklarının korunması ve çevresel etkileri sabit olarak kabul ettiğimizde bile 2030 yılında nüfus artışından dolayı kişi başına yıllık su tüketimi yıllık 1000 m³'ün altınadüşebilir (Hindistan, 2010: 60).

İklim değişikliği, kuraklık ve su taşkını gibi olumsuz gelişmelere neden olabilmektedir. Bu durum ekolojik dengenin bozulmasına ve su kaynaklarının azalmasına neden olabilmektedir (TÜSİAD, 2008b: 127). Bir iklim değişikliği olarak küresel ısınma Küresel ısınma, su kaynaklarının azalmasına ve dolayısıyla içme suyu sıkıntısının yaşanmasına yol açabilmektedir.

7.4.9. Kamu Finansmanının Yetersizliği

Su fiyatlandırma politikaları, su yönetimi konusundaki en önemli problemlerin arasında sayılabilir. Çünkü su kaynaklarının geliştirilmesinin ve korunmasının yanında, su hizmetlerinin kaliteli sunulması da önemlidir. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi içinsuyun, maliyet değerlerinin de hesaplanarak fiyatlandırılması gerekmektedir. Kamu kuruluşları tarafından üstlenilen su hizmetlerinde, finansman konusunda sıkıntı yaşanmaktadır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu konuya yönelik bir saptama yapılmıştır. Bazı belediyeler su satış fiyatlarını düşük tutulmakta ve su hizmetlerinden sağladıkları gelir, tekrar su hizmetlerinin bakımı, onarımı ve geliştirilmesi için yetmemektedir. Aynı şekilde elde edilen gelir, yeni kaynakların bulunması ve kullanıma açılması için de yetmemektedir (DPT, 2000: 174). Bu durum suyu su öder prensibine ters düşmektedir.

Türkiye'nin su ve kanalizasyon hizmetlerine ayırdığı bütçe, gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça azdır. Aradaki farkın giderilmesi içinse güçlü bir finansal desteğe ihtiyaç vardır. Bunun yanında AB uyum sürecinde, Türkiye'nin yerine getirmesi gereken koşullardan biri de bu durumun iyileştirilmesi olacaktır. AB, su kaynaklarının iyileştirilmesi için ihtiyaç duyulan miktarı 37,5 milyar Euro (TÜSİAD, 2008b: 133); DSİ ise 2008 verilerine göre su hizmetleri alanındaki hedeflenen yatırım miktarını 78 milyon dolar olarak hesaplamıştır. DSİ "ye göre, su hizmetleri alanında ihtiyaç duyulan miktar ise 25 milyar dolar civarındadır (DSİ, 2009: 361).

Ülkemizde planlama konusunda en önemli kurum olarak gösterebileceğimiz DPT, su hizmetlerinde finansman sorununun çözülebilmesi için, su hizmetleri sektörüne özel sektörün katılması gerektiğini dile getirmiştir. DPT "ye göre, özel sektör yap-işlet-devret modeliyle piyasaya girmelidir. Belediyeler ise denetleme görevini yerine getirmelidir (DPT, 2000: 175).

SONUÇ

Su yönetimi konusu, birçok uluslararası kuruluş ve toplantıda ele alınmıştır. 1972'de Stockholm'de ilk kez dile getirilen suyun özelleştirilmesi fikri, daha sonra yapılan hemen her uluslararası

toplantıda gündeme getirilmiştir.

Su yönetiminde, özelleştirmeye gidilmesi yönünde politikalar oluşturan kuruluşların başında, aslında devletlerin oluşturmuş olduğu, DB ve BM gelmektedir. IMF'yi de buna eklemek gerekir. Özellikle IMF ve DB, su kaynaklarının özelleştirilmesi konusunda, ülkelerdeki su özelleştirmelerini, vermiş olduğu özelleştirme kredileri ile desteklemektedir.

Su yönetimi konusunda, model olan ülkelerden biri Fransa'dır. Fransa'nın su yönetimi yapısı, merkezden yerele doğru örgütlenmiştir. Bu örgütlenme şeklinde, koordinasyona büyük önem verilmiştir. Bunun yanında, su hizmetlerinin yerine getirilmesinde, yerellik esas alınmıştır. Su ile ilgili konularda, her çevreden kişi ya da kurum, görüş açıklayabilmektedir. Fransa'da, su hizmetlerinin küçük bir bölümünü özel şirketler yapmaktadır. Almanya'da su yönetiminde, geçmişten gelen devlet geleneğinin de etkisiyle, yerel yönetimlerin oldukça önemli görevler üstlendiği bir sistem vardır. Busistemde, yerel ihtiyaçlar dikkate alınmıştır. Amerika "da ise, eyalet yönetimi sisteminde yer alan özellikler, su yönetiminde de görülmektedir. Bazı eyaletler zengin su kaynaklarına sahiptir. Bu eyaletler su kaynakları üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir. Su yönetimi her ne kadar yerel yönetimler bazında üstlenilmişse de eyaletlerin su konusunda yapmış oldukları eylem ve planlar, merkezin su konusunda yapmış olduğu planlarla çalışmayacaktır.

Ülkemizde su kaynakları yönetimine ilişkin uygulamalar, Cumhuriyetin ilk yıllarında, Osmanlı su yönetim sisteminden etkilenmiştir. Türkiye, su kaynakları yönetimi konusunda çok başlı bir yapıya sahiptir. Genelde tüm dünyayı etkisine alan küresel ısınma su

kaynakları konusunda ÷lkemizi de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında, gelişmekte olan ÷lkelerde yaşanan finansman sorunu Türkiye için de geçerlidir. Türkiye, su hizmetlerinin altyapı ve onarımı ve aynı zamanda yeni kaynaklar bulmak için gereken finansmanı su satışından sağlayamamaktadır. Türkiye’de su hizmetlerinin kaliteli bir şekilde yerine getirilmesi için özel sektörün finansal gücüne ihtiyaç vardır. DSİ’nin su hizmetlerine özel sektörün girmesi için önermiş olduğu sitem yap-işlet-devret modelidir.

KAYNAKÇA

- ABce-Türkiye Tarım ve Çevre İttifakı (2006). Türkiye'nin Su Reçetesi, www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/turkiyeninsurecetesidir (20.10.2010).
- Akdoğan, A. Argun (2006). 4. Dünya Su Forumu ve İstanbul'da Düzenlenecek 5. Dünya Su Forumu Üzerine, Memleket Mevzuat Dergisi, s. 39-42.
- Atalık, Ahmet (2007). Su Kaynaklarının Özelleştirilmesi Onların Daha İyi Yönetilmesi Olamaz, www.mulkiyederigi.org/index.php?iklimkyoto-protokolue (20.10.2010).
- Ayar, Zeynep (2007), Su Kaynaklarının Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batal, Salih (2010). Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özelliği, <http://www.mevzuatdergisi.com201004a06.htm>. (20.10.2010).
- Bakır, N. Nadi (2001). Türkiye'nin Hidroelektrik Potansiyelinin Yeniden Değerlendirilmesi, <http://www.ere.com.tr> (25.05.2011).
- Birleşmiş Milletler (2000). Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi, www.un.org/millenniumgoals (25.04.2011).
- Chasek, Pamela (2022). The Legacies of the Stockholm Conference, <https://www.iisd.org/system/files/2022-05/still-one-earth-conference-legacy.pdf>
- Bulut, Elif (2008). Su Haktır, Haber Bülteni, Sayı. 2008/4, 63-66.
- Çakıter, Pınar Tuba (2004). Avrupa Birliği Kriterlerinde Bütünleşik Çevre, web.deu.edu.tr/gundem21/sunu.ppt (25.04.2011).

- Çınar, Tayfun (2006). Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda, İller Bankası, DSİ ve İller Bankasının Değişen Rolü, Haber Bülteni, Sayı. 2006/3, 70-78.
- Çınar, Tayfun ve Özdiç, Hülya K. (2006). Su Yönetimin, Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri, 1. Baskı, Ankara: Memleket Yayınları.
- Diler, Ömer (2008). Suyun Fiyatlandırma Politikaları Çerçevesinde Sanal Su Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinler, Zeynel (2003). İktisada Giriş, 9. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT Yayınları.
- DSİ Genel Müdürlüğü (2008a). 5. Dünya Su Forumu Bölgesel Hazırlık Süreci Türkiye Bölgesel Su Toplantıları, İzmir: DSİ Yayınları.
- DSİ Genel Müdürlüğü (2008b). 2007 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara: DSİ Yayınları.
- DSİ Genel Müdürlüğü (2008c). Türkiye’de Hidroelektrik Enerji Üretiminde DSİ’nin Rolü, Ankara: DSİ Yayınları.
- Dursun, Abdülkadir (2006). Kutsal Topraklar ve Paylaşılamayan Sular: Fırat ve Dicle, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Duru, Bülent (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikaları, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/817/1151.doc (25.03.2011)
- Dünya Su Forumu Bülteni (2009). 5. Dünya Su Forumu Günlük Raporu, No,16, İstanbul: İİSD Yayınları.
- Eğerci, Petek (2006). Türkiye’nin Avrupa Birliği Su Politikasına Uyum

Durumunun Kurumsal ve Yasal Çerçeve Açısında İncelenmesi ve İleriye Yönelik Öneriler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ekinci, Abdullah (2009). Belediye Şirketlerinin Özelleştirilmesi Üzerine Bir Modelleme, [www.muhasabenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_belediye%20sirketlerinin%20ozellestirilmesi%20uzerine%20bir%20\(20.10.2010\).](http://www.muhasabenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_belediye%20sirketlerinin%20ozellestirilmesi%20uzerine%20bir%20(20.10.2010).)

Emrealp, Sadun (2005). Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, 2. Baskı, İstanbul: IULAEMME Yayınları.

Erol, Arzu (1993). Türkiye’de Su Kalite Yönetimi: İdari ve Yasal Yapı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Evcimen, Taylan Ulaş (2009). Sürdürülebilir Kalkınmadan Dünya Su Forumuna, www.politeknik.org.tr/.../1282-surdurulebilir-kalkinmadan-dunya-su-forumunataylan-ulas-evcimen-.html, (20.10.2010).

Gönenç, İ. Ethem (1996). Avrupa, Amerika ve Asya Ülkelerinde Su Yönetimi ve Türkiye Uygulaması, www.igemportal.org/.../Avrupa,%20Amerika%20ve%20Asya%20ülkelerinde%20Su (24.09.2010).

Güler, Birgül A. (1999). Su Hizmetleri Yönetimi: Genel Yapı, 1. Baskı, İstanbul: TODAİ.

Hakan Olgun ve Volkan Işık (2017), Bir “İnsan Hakkı” Olarak “Çevre Hakkı” Ve Türk Hukukundaki Yeri, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi 3(1),34-52.

Harmancıoğlu, Nilgün ve Dalkılıç Yıldırım (2008). Avrupa Birliği Su

Çerçeve Direktifinin Türkiye’de Uygulama Olanakları, TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi, Cilt.2 içinde (415-423), Ankara: TMMOB Yayınları.

Harun Bora Tunç ve Tunahan Çınar (2019). İklim Değişikliğinin Siyasi Nitelik Kazanması Üzerine Bir İnceleme, Bilge International Journal of Social Research 3(2), 47-51

Hatice Selcen Seydioğulları (2013). Sürdürülebilir Kalkınma için Yenilenebilir Enerji, Planlama 2013;23(1):19-25 doi: 10.5505/planlama.2013.14633

Hindistan, Deniz (2010), Ekonomik Bir Varlık Olarak Su ve Suyun Değerinin Bilinmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=42366> (2024). Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio+10)uclg-mewa.org/6-dunya-su-forumu.html 6. Dünya Su Forumu

<https://www.deski.gov.tr/haber/guney-kore-de-yapilan-7-dunya-su-forumuna-sayin-genel-mudurumuz-docdr-mahmud-gungor-katildi>, (2015).

<https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>, (2024). Çevre, İklim Değişikliği ve Suya Dair Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.

<https://www.unwater.org/publications/un-world-water-development-report-2020>, (2020). UN World Water Development Report 2020: Water and Climate Change

<https://www.unwater.org/publications/un-world-water-development-report-2024>, (2024). UN World Water Development Report 2024: Water for Prosperity and Peace

Jodie Hierlmeier (2013). UNEP: Retrospect and Prospect - Options for

- Reforming the Global Environmental Governance Regime, Georgetown International Environmental Law Review, Vol. 14, 2001-2002, s. 773.
- Karadağ, Aybike Ayfer (2006). Avrupa Birliği Su Politikaları Çerçevesinde Türkiye'deki Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi, TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt. 1 içinde (210-218). Ankara: TMMOB Yayınları.
- Karakaya, Nusret (2000). Efteni Havzasında Su Kalite Yönetimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kartal, Filiz (2006). Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet, TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt. 2 içinde (478-485), Ankara: TMMOB Yayınları.
- Kilim, Esra E. ve diğerleri (2009). Su Politikadır: Küresel Su Politikalarının Ulusal ve Yerel Ölçekte Yansımaları, http://www.csoy.biz/index.php?option=com_content&view=article&id=9:su-politktr-kueresel-su-politkalarinin-ulusal-veyerel-oelcekte-yansimalari&catid=8:makaleler&Itemid=13 (20.10.2010).
- Küçük, İsmail (2006). TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Bülteni, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc.
- Minibaş, Türkel (2007). Globalizmde Suyun Ekonomi Politikası, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Sayfa. 23-36, İzmir: TMMOB Yayınları
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Yönetim Kurulu (2006). Neden Su?, Sayı. 2006/3, Ankara: Haber Bülteni.
- Özbay, Zoleikha (2004). Avrupa Birliği ile Uyum Sürecinde Türkiye'nin

Su Hukuku, Su Politikası ve Su Kaynakları Yönetimi Modeli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Rijksoverheid (2017). Eerste Nederlandse SDG Rapportage: Nederland ontwikkelt duurzaam. Kamerstuk: Kamerbrief (24-5-2017). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/>.

Serencam Uğur (2007). Doğu Karadeniz Bölgesindeki Küçük Akarsuların Hidroelektrik Potansiyellerinin Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

TMMOB Su Raporu (2008). 2007 Su Raporu, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-vesosyaladalet_828.html?HaberID=63424, (21.09.2010).

TMMOB (2009). Küresel Su Politikaları ve Türkiye, 1. Baskı, Ankara: TMMOB Yayınları.

TÜSİAD (2008a). Küresel Su Krizine Çözüm Arayışları: Şebeke Suyu Hizmetlerine özel Sektör Katılımı, Dünya Örnekleri Işığında Türkiye için Öneriler, No. 470, Ankara: Yayınları.

TÜSİAD (2008b). Türkiye’de Su Yönetimi: Sorunlar ve Öneriler, Sayı. 469, Ankara: TÜSİAD Yayınları.

United Nations Publications (2013). Glossary of Shared Water Resources (English-Arabic): Technical, Socioeconomic and Legal Terminology, DOI:<https://dx.doi.org/10.18356/70b462ce-en>.

Uluğbay, Hikmet (2007). Nehirleri Özelleştirmenin Bedelin Kim Öder?, http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50, (20.10.2010).

USİAD (2007). Su Raporu: Ulusal Su Politikası İhtiyacımız, İstanbul: USİAD Yayınları.

World Water Council Report (2018). <https://www.fondosdeagua.org/content/dam/tnc/nature/en/documents/latin-america/Outcomes.pdf>

World Water Council (2022). 9th World Water Forum, Dakar 2022 "Water Security for Peace and Development", <https://www.worldwatercouncil.org/en/dakar-2022>.

Tarimorman.gov.tr(2024).<https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Menu/113/Yonetmelikler>.

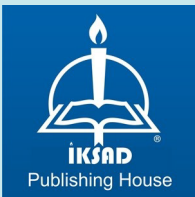
Yenici, Elif (2010). Havza Ölçeğinde Su Kalite Yönetimi: Büyük Menderes Nehir Havzası Örnek Çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, Uğur ve Diğerleri (2003) Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21, <http://yayin.todaie.gov.tr/dergi.php?Cilt=12&Dergi=3> (26.04.2011).

Yıldız, Dursun (2009). Su Üzerine İnce Stratejiler, www.usiad.net/phocadownload/makaleler/Su_Uzerine_Ince_Stratejiler.pdf, (20.10.2010)

Yılmaz Selim (2003), Su Ticari Yapılabilen Bir Değerdir, <http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm>, (23.10.2010).

Zeynep KÖŞKER Alper GÜRER (2020). Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Yeşil Örgüt Kültürü, Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR), 6(1), 88-109.

ISBN: 978-625-367-936-1